



V KOLE VOJNY

VZPOMÍNKY LEGIONÁŘE
JOSEFA LACINY



NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA



EDICE PAMĚTI
ČESKOSLOVENSKÉ
OBCE LEGIONÁŘSKÉ

V KOLE VOJNY

VZPOMÍNKY LEGIONÁŘE
JOSEFA LACINY

V kole vojny

vzpomínky
franc. legionáře

napsal a nakreslil

Lacina Josef

V KOLE VOJNY

VZPOMÍNKY LEGIONÁŘE
JOSEFA LACINY


NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA



EDICE PAMĚTÍ
ČESKOSLOVENSKÉ
OBCE LEGIONÁŘSKÉ



Rekonstrukce uniformy,
výstroje a výstroje
příslušníka čs. legií
ve Francii z období bitvy
u Terronu v říjnu 1918
(foto archiv ČsOL).

Revoluční medaile



Medaile vítězství



Copyright © Nakladatelství Epoque, Československá obec legionářská, 2017

Drawing © Hana Rozmanitá, 2017

Photos © Archiv ČsOL, SOKA Liberec, VÚA-VHA, 2017

Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Československá obec legionářská, 2017

ISBN (pdf) 978-80-7557- 367-4

Obsah

Nezapomínejme.	11
Vzpomínky – 1. díl	13
V zajetí	81
Cesta hladu a smrti Albánií	125
Vzpomínky – 2. díl	209
PŘÍLOHY	
Josef Lacina – historický doslov	361
<i>Michal Rak</i>	

Vážení čtenáři,
sestry a bratři,

je tomu právě 101 let, co Josef Lacina a jeho kamarádi přežili cestu smrti a hladu Albánií, když jako zajatci srbské armády s ní prodělali ústup poté, co se Srbsko stalo cílem společného útoku Rakousko-Uherska, Německa a Bulharska. Uprchlíci se tak museli vypořádat s drsným prostředím balkánských hor, zimou, hladem a častou beznadějí. Sám jsem se v tomto prostředí v následující válce jako příslušník jugoslávské Národněosvobozené armády účastnil bojů, dokáži si tak představit, jakým všem útrapám byli vystaveni. O to více pak musím ocenit, že navzdory všem prodělaným strastím nevyužil Josef Lacina možnosti dočkati konce války v bezpečí a relativním pohodlí francouzských vojenských továren, ale dobrovolně se přihlásil do zde vznikajících československých jednotek a se zbraní v ruce se zapojil do boje o národní samostatnost. Josef Lacina ve svých vzpomínkách však nezachytil jen boje a útrapy, ale též různé humorné příhody z fronty i zajetí, nebo vztahy se Srby a Francouzi.

Jsem tak rád, že je i s autorovými ilustracemi v rámci projektu LEGIE 100 přinášíme jako další svazek *Edice pamětí Československé obce legionářské*. Díky tomu se snad do širšího povědomí dostane nejen „Srbská Golgota“, jedna z nejtragičtějších událostí první světové války, ale i silný životní příběh Josefa Laciny, obyčejného kluka ze severních Čech s neobyčejným osudem. Přeji si, aby se jeho kolo vojny líbilo co největšímu počtu čtenářů.

*Tichomir Mirkovič
Místopředseda ČsOL*

Milí čtenáři,

dědeček Josef Lacina vstoupil do mého života jen na velmi krátkou dobu, když jsem se přivdala do Lacinovy rodiny. Bylo to v letech 1971–1975. Vypravuji si ho jako milého a moudrého člověka. Pak po jeho smrti jsem se z vyprávění tchána dovídala různé příhody ze života v Košicích, kde rodina se dvěma syny žila za první republiky. Dědeček pracoval jako poštovní úředník. Byl moc šikovný. Ve volných chvílích vyráběl loutky, loutkové divadlo a organizoval a hrál představení. Vyřezal také figurky a postavil krásný, téměř Trnkovský betlém, který jsme ještě my o Vánocích stavěli. A konečně měl i spisovatelské vlohy, které uplatnil při sepsání svých zážitků z první světové války. Je to v podstatě obsáhlé literární dílo. Josef Lacina popsal nejen boje na srbské frontě, kde se dali s kamarády dobrovolně zajmout, strastiplný pochod zajatců přes albánské hory, vstup do legií a tvrdé boje u Terronu. Vzpomíná zde i na veselé příhody ze zajetí a vrací se do krajiny svého dětství a líčí různé příhody z mládí. Důležité jsou i jeho myšlenky o nesmyslnosti válek.

O dědečkově legionářském období jsem s ním nikdy nemluvila, o kronice jsem nevěděla. Objevila se u nás po jeho smrti. To byla doba nejtěžší normalizace, legionáři byli tabu. A tak rukopis odpočíval... A čekal, až přijde jeho čas. Po roce 1989 jsem při mém povolání archivářky v SOkA Liberec spolupracovala na soupise legionářů a tehdy jsem si uvědomila, že by bylo dobré, aby se dědečkova kronika dostala na veřejnost. Postupně jsem ji přepsala do počítače. Následně se ji podařilo zviditelnit v seriálu České televize *Raport o Velké válce* a byla vystavena v Praze v Centru současného umění DOX na výstavě *První linie*. A nyní se plní mé velké přání, že dědečkovy vzpomínky vychází v knižní podobě. A já za to velmi děkuji Československé obci legionářské, jmenovitě editorovi *Edice paměti ČsOL* Michalu Rakovi.

Helena Lacinová,
v Liberci, září 2016

NEZAPOMÍNEJME

Na západní frontě již dávno děla utichla.

Rozervané cesty, kudy prošlo tolik znaveného vojska a bylo převezeno tisíce raněných, jsou opět v pořádku a kolem se vlní lány obilí, zelenají se kvítím pose-tá luka. Z květu na květ přeletují barevní motýlkové a pilné včeličky bzučí spo-kojeně svoji píseň práce. V oblacích, kde vrněla kdysi hejna obávaných letadel, jež shazovaly smrtonosné bomby na přestrasený lid a zmořené vojáky, třepetá se skřivánek a z jeho hrdélka se řine tolik krásných melodií.

Tam podle lesa dolů po úzké pěšině sotva znatelné kráčí hezounké děvčátko s košíčkem na ruce ke vsi znovu postavené a její zpěv se line tímto tichým kra-jem jak večerní modlitba. Sluníčko zlatí střechy seskupených domů a zeleň stro-mů bere na sebe rudý nádech, ba i ty kopce za vesnicí se červenají.

Den se chýlí ku konci. Děvčátko se zastaví – zpěv její ztichne a z lesa se ještě ozývají poslední lkavé tóny, jak by v lese někdo naříkal a žaloval.

Co asi přimělo to děvče, že stanulo a na rtech jeho umřela píseň? Proč na-trhala potom krásnou kytici lučních květů a položila je na nahrnutý kopeček hlíny a se skloněnou kučeravou hlavinkou dlouze se zahleděla na malý pomník s několika vytesanými písmeny?

Takových míst jest mnoho, kde každý ztichne a skoro bázně se zastaví a pak tiše zase odchází odtud, kde je pohřbeno tolik krásných nadějí, žalob a slibů.

Co všelikých příhod jest utopeno v těchto tichých místech, které by lidstvu posloužily k uhájení svatého míru.

Jak ráda by ta srdce mluvila.

Již je to pryč a snad to ani není pravda, jak se to tenkrát vše událo.

Rozešli jsme se domů, pohltil nás shon moderního světa, snad zkaženého – a řítíme se někam – a jen tak někdy, jako by to muselo býti, si vzpomeneme na ony sedé dny hrůzy.

Ani nevím, co mě k tomu přimělo a přinutilo, bych psal, jaké to bylo a jak se to vše odehrálo. Snad to byla ona chvíle, když jsem se přebíral ve všelijakých pa-mátkách a poznámkách a je znovu přečítal. Byla to ona chvíle, když při přebírá-ní svých starých zažloutlých památek jsem si vzpoměl na svoje bývalé kamarády, kteří roztroušeni leží v různých zemích.

Každý jsme prožili jinou epizodu, ať jsme byli vojáky, nebo ne, každý bojoval tak či onak, ale každý, který bojoval poctivě, čestně, na válku si vzpomene jako na nějaký těžký sen.

Nevím, bude-li se vám moje cesta tímto slzavým údolím zdátí pravdivou, vždyť i já, když znovu vše pročítám, se všemu obdivuji, že může slabý tvor, člověk, toto všechno přežít.

Půjdeš s námi, milý čtenáři, všude již z libereckých kasáren v den na sv. Annu roku 1914 na srbskou frontu, do zajetí, pak přes Albánii a Itálii na západní frontu a budeš s námi prožívat všechny radosti a strasti.

Nic si z toho nedělej, až přijdeš k pikantním příhodám, vždyť to již nesl tak život a vojna.

Provedu tě v tomto kole vojny tou cestou, kudy jsme kráčeli, do zákopů západní fronty – a do osvobozené vlasti.



Vzpomínky

1. díl

I.

Na nádvoří libereckých kasáren řadí prapodivný ruch. Vojáci běhají z budovy do budovy, důstojníci rozhazují rukama a živě mezi sebou hovoří. Tu a tam se dělají na nádvoří hloučky seskupených vojáků a každý rozumuje jinak. Před strážnicí na prkně přechází volným krokem stráž, nějak s hlavou vzpřímenou, tělem vypnutým jak struna a před vraty z masivní mříže přešlapuje hlouček ze-vlounů a tlačí se dopředu, by co možná nejvíce viděli.

Jsou to lidé všeho druhu, dělníci z Liebiegových továren, vypasení měšťáci a navoněné slečinky, jsou tu otcové a mámy, sestry a bratři některých vojáků z blízkého okolí, kteří přijeli ještě v noci, by se dověděli, co bude – jak to dopadne.

Ženy mají uplakané oči, muži hledí ztrnule před sebe a uvažují.

Slunce nemilosrdně praží do písku na dvoře kasáren pečlivě umeteného, jak by na něco čekalo. Chvillemi větřík začechrá korunami stromů nasázených vpředu kasáren, jež svým stínem poskytují zmořeným divákům chládek.

Naše komp. pátá má ubikaci vpravo v rohu v prvním poschodí.

Jeden do druhého vráží, nadává, smějí se, tu se opět zastavují, zběžně několik slov mezi sebou vymění a spěchají dále.

Zupáka¹ jest slyšeti nejvíce, jeho ječivý hlas až protivný vřeští pitomé rozkazy a fraitři se motají jako ovce – bezradní.

Jen kvéry na věšáku visí klidně jeden vedle druhého. Na schodišti jest to to samé, jedni běží dolů, druzí zase nahoru, že vše má vzhled malého Babylónu. V naší světnici jest trochu klidněji. Každý máme nějakou práci, někteří píší, jiný zase se hrabe v kufříku a ten tam v koutě u okna přišívá nemotorně ke kalhotům utržený knoflík. Zugsfíra [počeštěná podoba hodnosti Zugsführer – četař] u stolu něco počítá, fraitr stojí u kamen a jaksi blbě se dívá otevřeným oknem na začuzené střechy vedlejších domů.

Jarka Antošu z Vlkavy, hoch snědého obličejce a černých očí, přimhouřených, se vedle mne na kavalci prohrabuje v mundúru, který jsme právě dostali. Pojednou vyndává fajfku z úst, zamžiká očima a praví: „Poslechněte, hoši, co byste tomu řekli, kdyby ta válka byla přeci vyhlášena, a dejme tomu do téhle hadrů museli přeci vlízt.“

Franta Duňku ze Zásady, baculatý hoch dobráckého obličejce, se obrátí, podívá na Jarku těma dobráckýma očima a docela kamarádsky se rozlobí: „Jarko, já

¹ Slangové označení pro vojáka dobrovolně sloužícího nad rámec povinné vojenské služby.

se ti divím, že takovou volovinu můžeš plácnout. Copak může bejt dnes válka? Taky, hovado, trochu uvažuj! K čemu máme diplomati – ha!“

„Vona to neni žádná maličkost, takovej špás půjde po čertech špatně srovnat, a nedám za to nic, že to fajn dopadne,“ namítal Jarka. Sovay, kluk vytáhlý jak maják, přitočí se k nám a šklebí se Duňkovi: „Ty si myslíš, vejre, kuli tomu, že bude u Vás pouť, nebude válka? Jo, holečku to voni si hodně rozmyslej. Rači se seber a koukej tvoji Andule poslat telegram, aby se přišla rozloučit.“

Ve světnici se všechno rozchechtalo a Duňka rozlobený jako kohout vede svojí: „Dnes, válka? Vy blbci, co vás to napadá! Dnes jak se něco semele, bude se řezat celej svět a mládenci, to voni si sakramentsky rozmyslej.“ Zugsfíra nechal počítání, vzal si cigaretu, které měl před sebou rozházené mezi lejstry, zapálil si, vyfoukl modravý kouř vzhůru ke stropu a pak se zvolna obrátil k nám:

„Kdybyste se starali o něco jiného a né o takové věci. To je věc těch nahoře, a jak to upečou, tak to bude. A ostatně, co se bojíte války. Válka bude odbytá ajncvaj, za 14 dní jsme doma. Copak si myslíte, takový Srbsko, to rozmažeme na kaši za pár dní. A ostatně, budete o tom kuš a nedělejte kraval, ať to dám tady dohromady,“ vzal tužku a počítal dále.

Jarkovi se tváře zacukaly, načpulil hubu, jak by chtěl něco říci. Ale mlčel, jen jsme se na sebe podívali. A v těch jeho očích bylo, čemu jsme sami rozuměli.

Hoši si každý hleděl svého a na druhé straně světnice si někdo tiše pohvizdoval „Má roztomilá Baruško“. Z nádvoří doléhal k nám hluk, z chodby výkřiky a z okna bzukot much se tam prohánějících.

Zugsfíra za chvíli vstal a odešel se svými lejstry do kanceláře.

Ve světnici bylo ticho jako v kostele, jeden na druhého se díval tak divně, ustrašeně, jak by něco hrozného mělo přijít. A v duši se něco dusilo.

Byli jsme u našeho cugu [z něm. Zug – četa] skoro samí Češi, jen několik Němců jsme tu měli a ti nerozuměli česky ani slovo. Chvíli ticho potrvalo, až začali Němci žvanit o válce, že to vyhrajem a mnohý psal již listky domů na rozloučenou, jak by již válka byla vyhlášena.

„Vidíte,“ rozlobil se znova Duňka, „to sou taky takový blbci jako ten náš fíra, voni chtěj rozsekat Srbsko za 14 dní,“ a dal se do bláznivého smíchu.

„Drž hubu, Franto“, chlácholil Jarka. „Nic to neni platný. Dej si bacha, moh by sis uškodit.“

Najednou se dvěře rozletí a do světnice vrazí zupák. Fraitr u dvíří zařve haptacht [počestěná verze povelu Habt Acht! – Pozor!] a světnici to ruplo.

Jeden jak druhý stáli jsme v pozoru a felák u dvíří stojí, jak bůh války, očima koulí na všechny strany jak sultán, když kupuje holky do svého harému, a pak jak když pejsek štěkne, zaječelo světnici: „Rut.“

Na to se přihnal fíra.

Zupák se na nás usmívá jak milius, přimurčuje oči, prsa vypíná a svoji malou postavu stále vytahuje, by se nám nezdál malinký a nebyla z něho taková konserva.

Vojáci – bude válka! – a císař pán nás zavolá do boje. Vyhlášení může přijít každou chvíli, pročez buďte na to hrdí, že půjdeme do ohně první a že budeme razit cestu našim divizím a že zúčtujeme mi s nepřítelem. Buďte připravení a nikdo se nevzdaluj. Draze zaplatí Srbové smrt našeho milovaného Ferdinanda, našeho následníka trůnu, draze zaplatí titěrné Srbsko, že nás donutilo k válce.“ Dlouho slintal, než ho napadlo, by si tu blbou plivanici nechal pro sebe a ze světnice odešel, by se nám některému neudělalo špatně. Obrátil se k fírovi, ještě si něco potichu povídali a odešli.

Válka se objevovala na obzoru.

Ve světnici vše ztichlo, nikomu nebylo do řeči, ani žádná odvaha nebyla vysmáti se. Jak těžké mračna před bouří ženoucí se hrozivě nad krajinou, zalomcovala blížící se hrozná skutečnost duší. Hlavou letělo tisíce myšlenek, jak bude, jak se vše utváří.

A co srbský národ, odolá tomuto nerovnému zápasu? Ubrání se? Když tomu není dávno, co ukončili vojnu s Turky. Oh, jak jsme pomáhali těm našim junákům, ať již penězi, anebo že byl na Balkán vyslán červený kříž a mnoho doktorů, a nyní ten náš národ bratrský máme jít vraždit? Oh, jaký to osud.

Slunko se schovalo za mraky, ve světnici se setmělo a bylo smutno, smutno jak o pohřbu. Najednou vrazí do světnice švec Heiduk. Byl to starý mazák, zástěru měl zasmolenou, v ústech rožvýkanou viržinku, z které se mu čedilo jak z lokomotivy. „Kluci, tak teď každéj, kdo máte nákej šesták, koukejte ho udávit, dokud máte čas. A ty si votři nos!“ řekl jednomu Němci, jenž stál a hubu měl otevřenou. „A nekoukej na mě tak blbě.“ „Ty seš taky takovej starej vůl,“ nazul se do něho Duňka. „Nedivil bych se, kdyby to řek regrut, ale taková stará lafeta ja...“ Více nedořekl. Z nádvoří se ozval třepetavý hlas trubky. Ševcovi vypadla viržinka z huby a celá jeho hranatá postava se nějak zakymácela.

Na chodbě vše ztichlo, na dvoře se nic nehnulo, každý stál a čekal. Ticho bylo v celých kasárnách a snad na celém světě.

„Ježíšmarjá, snad to bude přece pravda,“ zanaříkal jeden voják u dveří, právě chtěl psát domů, v jedné ruce držel pero a inkoust, v druhé papír a obálku.

„Jo, holečku, to už asi jo,“ povídá švec, „to už můžeš beze všeho napsat, že jedeme do války a můžeš pozdravovat ode mne tu tvoji sígru.“ Řekl to asi proto, aby zakryl svoje leknutí, neb mu to lezlo z huby jako z povidel. Dořekl a nějak vrávoravě se vymotal ze světnice. Dvěře se za ním zavřely, vlastně je zavřel průvan sám, který na kasárních chodbách řádí.

Vstal jsem a беру papír a péro, bych napsal svým rodičům, kdyby to snad byla přece pravda. Zasedl ke psaní, ale v hlavě to hučelo, syčelo, jako v úle, myšlenky se honily jedna přes druhou, ruka se chvěla, jak bych měl horečku. Viděl jsem svoji rodnou vesničku – vesničku Košov, přikrčenou k lesu Táborskému, viděl jsem jednotlivá stavení po kopečku roztroušené jak rozběhnuté stádo oveček a uprostřed tu starou školu, jako starostlivého pastýře uprostřed. Vzadu na kopci vidím zříceninu hradu Kozlova, kde jako kluci jsme si hráli na vojáky a kde se sváděli velké bitvy s klukama z Knížnic, Libuně a okolí. Vidím se ještě dnes, jak jsem měl na hlavě čáku [vysoká čepice k uniformě] z papíru a na čepici krásný chochol, se kterým si vítr čtveračivě hrál. Bývaly to krásné chvíle mládí, kterých si nikdo nedovede vážít.



Najednou vrazí do světnice švec Heiduk.

Pod školou na stráni se hrbí velká stará jabloň a ta když se na jaře zahálí do svých květů, hluboko do paměti zaryje poesii krásy. Ještě dnes cítím její vůni květů a slyším bzukot včeliček v její koruně. U školy jsou otevřena okna, jsou obrácena k té staré kvetoucí jabloni, jako by chtěly vtáhnouti všechnu vůni do třídy, kde u stolu sedí můj předobrá učitel Hlaváč a vypravuje nám pověsti a zasvěcuje nás do dějepisu a do protivných počtů. Stojím pod jabloní, ani se nehýbám, příkradl jsem se tam v myšlenkách jako zloděj, abych ukradl alespoň jedno slůvko, které sem zabloudí. A co tak stojím ve vzpomínkách na svoje prchlé dětství, jak andělský chorál doléhá k mým uším z dětských hrdélek melodie staré krásné písničky, kterou nás náš starý učitel učil:

*Potůčku náš, do dále spěj,
dokud mlád jsi, jen si bubblej.*

Její melodie, krásná, působila na mě tak mocně, že jsem v duchu zaplakal. Péro vypadlo z ruky a na papír padla slza. Jak rád bych si zaplakal nad tím vším, co se již nevrátí.

Tu mě vytrhlo z myšlenek dlouhé a třepotavé troubení, z chodby hluk a ze dvora veliký křik. Dvěře se rozlétly a do světnice vrazil zugsfíra: „Mobilisace – válka! Všechno oblékat, rychle! Rychle, dělejte! No co na mě troubíte? Neslyšeli jste, zajíci? Všechno rychle oblékat, je válka!“ Sliny mu létaly z huby na všechny strany jako pominutému psovi. „Rychle, dělejte, bude menáž a po menáži jedeme na hranice. Jen rychle, rychle,“ a běhal jak šílený po světnici.

V tom opět rozlétnou se dvěře a do světnice vlétl felák [počeštěná podoba hodnosti Feldwebel – šikovatel] jak blázen a hulákal: „Válka! Válka! Všechno oblékat, ať jsme první na dvoře. Odpoledne odjíždíme, ať dostaneme pochvalu, že jsme první připraveni k odjezdu,“ a vylétl ven, dvěře za ním bouchly a bylo ho opět slyšet z druhé světnice. A vedl si stále stejně: „Oblékat, honem, honem!“

„Aby do toho hrom uhodil! Tak oni kluci smradlavý to takhle vyjednali,“ zasyčel Jarka, a vypliv se vedle sebe, aby si ulehčil.

„Teď mizerové každý zaleze a nás tam pošlou, aby jsme jim to vytloukli,“ řekl na to Duňka.

Nadávalo se, někteří se smáli, jiní zase mlčeli a nesli vše tak, jako by to už tak mělo být. Jak jsme se ustrojili do toho šedivého mundůru, který smrděl magazínem na sto honů, nevím. Když jsme se ustrojili, každý vypadal jak strašák. Vše bylo na nás velký, snad aby to na nás neprasklo. On už tenkrát rakouský erár viděl na nás, že se musíme na frontě vykrmit. A tak jsme stáli ve světnici celý vyjevení, co se asi bude dále dít. Jen Duňka stále nadával jak pohan: „Jak já k tomu příjdu, když mám jít na dovolenou a oni si spunktuju válku.“

„Hoši, ono to snad bude vyřešené, než přijedeme dolů, vždyť ono to bude trvat asi 6 dní, ta cesta a za tu dobu se také něco vyjedná a my pojedeme třeba zase brzy zpět,“ snažil se těšit Sovay.

„Jo, pěkně vyjedná,“ načpulí se Jarka. „Nyní se bude vyjednávat kanonama a u toho vyjednávání budeme také, uvidíte!“

Někteří ještě při tom spěchu napsali pár řádků domů, což jsem udělal také. Loučil jsem se se svými rodiči a vzkazoval pozdravy všem příbuzným a známým. Mnoho jsem toho ani nenapsal, nemohl jsem svoje myšlenky soustředit na psaní a potom v tom spěchu nebylo na psaní času se nějak rozepisovat.

Zuksfíra byl ověšený všelijakými krámy, pišťalky, šňůry, dienst taškou, taškou na mapy a bůh ví, co na sobě všechno měl. Nemluvil již mnoho, jen tu a tam pronesl nějaký rozkaz a jiného nic, snad se mu rozleželo v hlavě a on pochopil, co vše na nás asi čeká.

A tak jsme naposled ještě obědvali v libereckých kasárnách a každý nějak divně se díval do šálku a ten oběd trval nějak dlouho. Seděli jsme kolem stolu tiše a každý nějak bez chuti pojídal svůj oběd.

* * *

Byla právě 1 hod. odpoledne když zazněl signál a povel k nástupu dole před kasárny. Na chodbě, kde visely kvěry, strhla se skoro tlačénice, na zádech každý tornu napěchovanou vším možným, což bylo po čertech těžký. „A s tou tíhou na zádech že máme útočit? Vždyť to neunesem ani 1 hodinu cesty.“ Každý si vzal svůj kvér a šli jsme dolů, kde jsme se seřaďovali. Všude po dvoře se již seřaďovali do šiků tak, že se nádvoří proměnilo v řady šedivých vojáků.

Netrvalo dlouho a tu se objevil náš lajtnant Kotrouš, říkalo se, že je z Vrchlabí. Byl to velice hezký důstojník a měli jsme ho rádi, on zbytečně nás netýral a byl spravedlivý. Česky uměl dosti obstojně, aspoň se snažil, aby uměl. Přišel si nás převzít od zupáka a pak si nás pečlivě prohlédl, máme-li vše v pořádku. Potom šlo již vše formálně, přišel hejtman, který nás přehlížel ještě důkladněji a pak nás zavedl doprostřed dvora, kde se formovaly 2 prapory.

A tak jsme stáli v tom parnu, každý mokrá jak myš a jen jsme čekali, až nás odvedou na nádraží a my budeme moci tu tíhu ze sebe odložit.

Lid nakupený před kasárny se tlačil, každý vyvaloval oči, co se bude dít, někteří vylezli na stromy, ploty byly ověšené lidmi a kde jaké místo, každé bylo obsazeno.

V řadách vojáků se ozývalo tlumené klení, nač jest to zapotřebí státi zde na tom prudkém slunci a péci se, a že nás již neodvedou ke všem čertům, nadával skoro každý, někdo potichu, jiný již nahlas.

Tu se nad námi asi Bůh smíloval, a přijel komandant, na kterého jsme čekali. Přijel s celým štábem, vše na koni, všecko se změnilo do šedé barvy, i ty šavle měli šedivé.

Celý půl regiment stál v pozoru a on si nás prohlížel jako nějaké lotry, oči měl vyvalené, vousy nakroucené, až nám z něho bylo na nic. Když vše prohlédl, dal rozkaz k odchodu na nádraží. Hudba spustila řízný pochod a dlouhé šiky se hnuly postranními vraty přes město k nádraží.

To, co bylo viděti v libereckých ulicích, to jest snad jen viděti v městech, kde jest vše zfanatizováno. Snad veškeré obyvatelstvo opustilo obydlí svoje a téměř zacpalo místa, kde jsme měli projíti. Lidé vyváděli jak divé šelmy. Řvali, hulákali, ječeli, měli též i prapor v německých barvách, kterým mávali, a jen bylo slyšet slova: „Ať žije válka! Ať žije Rakousko! Smrt Srbům!“ atd., atd. Do toho všeho ryku a rámusu za mávání klobouků a kapesníků hučela hudba, takže nebylo slyšeti ani vlastního slova. Bylo slyšeti všelijaká hesla a v mnohých případech i v řeči české. Ach jaká to byla příšerná sláva! Na jedné straně mával kloboukem vypasený elegán, na druhé zase chudobná sedřená matka s dvěma dětmi za odcházejícím starším synáčkem, oblečeným v šedivé uniformě.

II.

A tak jsme byli tomu rádi, když jsme již byli na nádraží a seděli ve voze.

„Tak co tomu říkáš, Josko, co jsi viděl. Vidíš, vona ta válka bejt musí, vždyť si ji lidé přejou, voni na to nehleděj, zdali se nám nechce.“

„No voni jim také zobáky zmlknou, až budou také muset jít,“ povídá Duňka a praštil tornou pod lavici a ještě do ní kopnul.

„Voni si ty černožlutí vlastenci myslej, že voni nás Srbové budou vítat kytkama a že to bude hned odbyté, ale já tomu nevěřím.“

„Již v mládí – jako kluk sem slýchával, že Srbáci sou nejlepší vojáci na světě a tak si hoši nemyslete, že to bude jen tak něco lehkého, dostat se na srbskou půdu.“

„Jarko, rozdělej tu flašku a dej mně napít. Mně je z té slávy nějak špatně od žaludku.“ „No, měl by jsi to rozdělat a načít, aby se to nerozbilo. Pak by jsme neměli nic,“ sváděli jsme zpoceného Jarku.

„Kluci, vy jste ale mizerové. Ještě jsme se ani z Liberce nehnuli a už to chcete vychlastat. Tak ale trochu počkejte, až se rozepnu.“

Jarka utírá svoji spocenou hlavu, krk, rozepíná blůzu a libuje si, jaké si udělal pohodlí. V kupé jsme namačkaní jak slanečci, kvěry překázejí všude a každý

na to haraburdí nadává. Jarkovi se rozhostil na tváři blažený úsměv a hrabe se v brotsaku, ze kterého táhne flašku koňaku. „Nate, kluci, ale s rozumem.“ Duňka flašku popadl a již si důkladně naváhl, po něm Jarka a ostatní. Za chvíli se ve vagóně rozhlaholil zpěv. Každý zpíval něco jiného, takže to vypadalo, jako když se stěhuje blázinec. Zpívali jsme všichni, ani nevím, zdali jsme byli nadšeni válkou – nebo – kořalkou.



Vy nic, ale my, my jedeme do války.

Na druhé straně vozu drželi se 4 Němci okolo krku, čepice vraženy frajersky do očí a řvali na celé kolo nějaké německé válečné písně – odrhovačky, tlačili se do okna, by je bylo co možná nejvíce z peronu viděti a mohli se snad obecenstvu na peronu chlubit. Hleďte! Vy nic, ale my, my jedeme do války.

Hukot strašného vřeštění se odrážel z nádražní budovy, takže nebylo slyšeti ani vlastního slova. Oficiři běhali kolem vlaku se všelijakými lejstry, dávali ještě poslední rozkazy, které se v tom kraválu ztrácely jak slina v moři.

A to vše se odehrávalo v neděli na sv. Annu na libereckém nádraží, když 74. pluk odjížděl na hranice naší vlast Rakousko-Uherskou před nepřátelskými vojsky bránit.

Tu pojednou nádražím se ozve dlouhý pronikavý hvizd lokomotivy – a hned na to těžké supění a syčení páry. Kouř, který lokomotiva vyhodila, protivně čpěl a válel se kolem oken, takže někteří přestali chrliti ze sebe operní arie. Ještě několik nárazů kol na výhybky, zaskřípání vozu a již jsme si to šinuli z libereckého nádraží – ven.

„Zaplať bůh, že už jedem,“ povídá Duňka. „Kdyby to trvalo ještě hodinu, tak jsme ztratili všichni hlas a co by s námi dělali na hranicích, když by jsme nemohli křičeti: „Hurá! Hurá!“

S Jarkem jsme seděli vedle sebe a bafali ze svých fajfek. Jarka byl totiž můj učedník v zacházení s fajfkou. Učil jsem ho, jak se fajfka nacpe, zapálí a jak se to z ní tahá. „Kdo nekouří fajfku, to není žádný voják, to je bačkora,“ řekl jednou náš švec, a tak Jarka – chtěj, nechtěj – se učil kouřit z fajfky. To byla s klukama psina. Sedával na kavalcí, na kufru a stále čedil, takže ho v tom kouři nebylo viděti, sliny mu tekly, a tak chudák ani nestačil odplivovat. Jednou se ale dopálil. „Poslechni, Josko, já s tím neřádem praštím, že se to rozlétne na tisíc kusů! Vždyť mě držka pálí, že to už nemohu vydržet.“ „Tak toho musíš na chvilku nechat, pak zase znova až do toho přijdeš.“ A tak Jarka, ani nevím kolikrát, *honil Davida*, než se naučil kouřit fajfku, aby byl pravý voják.

„Nyní bych rád věděl, kam jedeme. Zdali rovnou na hranice, anebo do Jičína, kde jest jeden náš batalion,“ vzpomněl si pojednou Duňka.

„Já nevím,“ povídám mu na to, „a snad ani náš major nic neví, kam nás zavevou. Ostatně, hoši, já Vám to za hodinu řeknu, kam jedeme. Jestli pojedeme Českým rájem, jedeme do Jičína, čemuž bych byl velice rád. Z Jičína mám pár kroků domů a věřte, jak bych to upaloval, abych se mohl rozloučit se všemi doma.“

„S tím si ale hlavu lámati nebudeme. Ty, Jarko, vytáhni flašku, já najdu zase áčko a raději si zazpíváme nějakou tu naši a potom uvidíme, kam s námi asi míří.“

Nato jsme si každý pořádně cucl a dali se do zpěvu. Zpívali jsme písničky všeho druhu, bavili se a tak nám ta cesta rychle ubíhala. Kolem trati a na nádražích bylo plno lidu. Někteří se přišli k vlaku rozloučiti se svými drahými a známými, jiní ze zvědavosti a při odjezdu nám mávali šátečkama na rozloučenou. Jedeme Českým rájem od Turnova – a to k Jičínu. „Hoši! Jedeme do Jičína!“ křičím radostně, jako bych objevil nějaký poklad. „Sláva, sláva! Ať žije Jičín!“ křičel jeden přes druhého a znovu jsme spustili naši oblíbenou „Vesničko má pod Šumavou“. Přidružil se k nám jeden kamarád s harmonikou, na které nás doprovázel. Melodie prosté písničky se vlnila vlakem a prchala do dále, kolem do kola roztroušených lesíků a vesniček. Zpívali všichni a každý do toho vložil, co mohl,

jako by chtěl říci těm luhům a hájům Českého ráje: „To jsme my, čeští hoši, co tu jedeme a ta písnička patří vám, jediné vám, vy drahé naše lány české.“

Vlak letí po lesklých kolejkách a zanechává za sebou černý pruh čpavého dýmu, jako by nás chtěl ukrýti před očima starostlivých našich maminek, které snad přispěchaly k trati, neb věděly, že tudy asi pojede její drahý syn se 74. plukem a ještě naposledy zahlédly a hluboko do srdce si vryly podobu obličeje, který od kolébky do této trudné chvíle hladívaly a celovaly.

Topoly ustaralé se smutně nahýbají a jako by se nějak natahovaly, by viděly, kdo to jede, kdo se to s nimi loučí. A ty zříceniny hradu Trosek jako by se škaředily a chtěly nám varovně říci: „Podívejte se na mě a hned se vám v rozpálené hlavě rozední, co přinese válka! Zadržte, dokud jest čas, nebo z Vás zůstanou sutiny, jako ze mne.“

Poslední polibek Českého ráje nám daly Prachovské skály a za malou chvíli jsme vjížděli do jičínského nádraží. Sluníčko již zapadalo za Českým rájem a zdálo se, jako by se mu nechtělo. Jako by bylo zvědavé, co se bude dít.

Přišel rozkaz, by jsme všichni vystoupili z vozů, že se půjde do města, do ubikací, což šlo dosti hladce a dobře. Zavedli nás, 2. batalion, do sokolovny a tam si každý našel svoje místo na slámě, která tu byla navezena k přenocování.

Zde jsem se též sešel se svými bývalými spolužáky a hned jsme se umlouvali, kterak se dostati domů. Měli jsme domů 2 hod. pěšky. Dovolili jsme si u svých představených, a když se stmívalo, pospíchali jsme nahoru ke kopcům k Lomnici, tam kde se krčí malá vesnička - naše rodiště.

Doma byli všichni překvapeni a měli z toho velikou radost, že jsem přišel ještě domů. Bylo dotazování a radění, co bude dále. Jediná ta myšlenka nás všechny utěšovala, že k válce přece jen nedojde, že Rakousko jen straší.

Když jsme si pohovořili, odešel jsem do hostince do Staré Lomnice k „Zajícom,“ kde jsem se sešel se svými známými a kde se právě konal dívčí věneček.

* * *

V Jičíně jsme se zdrželi asi 5 dní, dostali jsme k pluku rezervisty, by jsme měli plný válečný stav. Domů jsem chodil každý den navečer a někdy za mnou přišli naši. Fasovaly se konzervy a doplňovala výzbroj. Válka se rýsovala jasněji a jasněji. V ubikacích bylo nějak smutno. Zpěv umlkl docela.

Toho přišli navštívit rodiče a sestry, tam zase seděl ve slámě vousatý táta s celou svojí rodinou, žena s očima od pláče červenými starostlivě hledí na svého živitele, jak si hraje jeho malý klučina s jeho vousy a křičí: „táta – táta!“

Všem těm trapným scénám byl učiněn konec naším náhlým odjezdem na hranice.

Bylo to šestý den po sv. Anně večer, když nás vehnali do vozů a naplnili vagony žrádlem pro kanony, po 40ti do jednoho dobytčáku. Naše partička zalezla do kouta vozu a tam jsme si věci srovnali pěkně vedle sebe. Kvěry jsme přivázali ke stropu a každý si dělal svůj pelech, aby se mu dobře spalo. Někteří se nemohli nijak srovnat a tak nebylo divu, že se strhla ve voze hádka. Okolo 12 h. noční se s námi vlak hnul. Odjížděli jsme jako nějací zaprodanci v noci, aby to snad tma přikryla. Lidu bylo na nádraží stejně mnoho, třebaže byla noc. Mávali nám ještě naposledy šátky a volali na nás: „Vraťte se všichni zpátky.“ A bylo po všem. Vlak se řítíl do tmavé noci a odvážel nás na frontu. Jednotvárné klapání kol nás uko-lébalo k spánku, který aspoň na chvíli zahojil bolavé rány na srdci.

III.

Slunce nemilosrdně pražilo do rozpálených vozů a mužstvo si všelijak krátilo dlouhou chvíli. Někteří hráli v karty, jiní zase pokřikovali na lid kolem trati. V našem koutě jsme si vyprávěli všelijaké anekdoty, nebo se dali do politiky, které jsme rozuměli jako koza petrželi. Harmonika již nehrála. Ležela chudák v koutě rozbitá, stihl ji hrozný osud. Jeden voják se tam nějak motal, až na ni šlápl. A bylo po ní, naposledy zařvala a byl konec.

Lidé po stanicích, kde náš vlak stavěl, nosili nám všeliké občerstvení – ovoce, víno, cigarety, salámy, sýry a také i květiny nám nosili. Lid byl všude stejný, někteří byli nadšeni válkou, jiní zase na ni nadávali. V Budapešti byla delší zastávka, neb jsme tam dostali oběd a občerstvení od místního obyvatelstva.

Budapeštské dámy byly vyšňoreny a rozdávaly nám cigarety. Zde bylo nadšení ohromné. Lid byl tak zblblý, že by nám radostí bůh ví co do vozu nehodili. A řvalo se: „Eljén, eljén,“ a my do toho „Jelen, jelen,“ a byla naše láska s Maďary zpečetěna.

Projížděli se fádni lány maďarské a Chorvatska, až široké, nekonečné roviny nás unavili, že jsme ztráceli zájem krajinu kolem sledovati a většinu cesty jsme prospali.

* * *.

Bylo to 9tý den po vyhlášení mobilizace. Vlak zmírňoval svoje tempo a klapot kol se počal ozývat pomaleji. Pojednou sebou škubl a zůstal státi. Zvědavě jsme vystrčili hlavy a díváme se, kde to jsme. Hledáme rychle zrakem nádražní budovu, ale tu nikde není viděti. Pokoušíme se hledati město, ale ani toho nebylo

k spatření. Nádraží, kam jsme přijeli, mělo dojem, jako by bylo na rychlo postavené, neb to bylo vše rozházené a kol dokola samý čínský pořádek. „Kde to jsme?“ ptá se jeden druhého a nikdo nemohl dáti odpověď.

„Všechno z vozů ven!“ zněl rozkaz. Ztichli jsme a bez reptání si vzal každý svoje věci a vylezl z vozu. Před vozy stavěli jsme se rychle po kompaniích do řad a hned odcházeli z nádraží. Tma byla jak v pytli a prachu všude k zalknutí. „Kde to k sakru jsme? Jak se jmenuje ten blbákov?“ nadává Duňka, ale nikdo nevěděl. Cestou mizernou nás někam vedli, kolem nějakého jiného pluku, který již lágroval, někteří z nich spali, jiní se bavili, ale v té tmě nebylo možno rozeznati, mnoho-li jich je a co to za branži. Před námi na 3 kroky se někdo převálil, šlápl do nějaké díry. Zvedli ho, a on to byl Buček, reservista. „Kam nás ty holomci vedou,“ nadává Buček, když byl na nohou, „hnáty si tady může člověk zpřerážet.“ „Ty chytráku, vždyť si sem pro jiného nejdemo,“ zabručel jiný.

Tu a tam se někdo zasmál. Nebylo to ale od srdce, byl každý mrzutý a po cestě nevyspalý. Došlo se asi 500 kroků na strniště a tam se měl každý převáliti a do rána spáti. To byl náš první spánek na poli válečném, na srbsko – rakouských hranicích. Každý sebou praštil, kde se nám líbilo a jak se nám chtělo. Tornu jsme si dali pod hlavu a pěkně pohodlně se natáhli. Usnouti jsem však dlouho nemohl, vedle asi přes tři vojáky chrápal jeden, jako když řeže pilou. Vypadalo to v tom nočním tichu tak divně, že jsem po něm hodil hroudou, až se probudil, obrátil se a bylo ticho.

Hlavou se honily všeliké myšlenky, jak to bude dále, co budeme dělati, až se se Srby srazíme. A již tenkrát ve mě uzrála skvělá myšlenka, jak to provést, aby mě nezabili a také já bych nikoho nezabil. Tu zase poděsila představa: Srbové útočí, země se třese rachotem střelby a před námi se oběvují srbští junáci, ženou se proti nám a křičí: Na nůž! Na nůž! Naše volání, nestřílejte, jsme Slovani – Češi – úplně zaniká v té vřavě. Padáme jeden za druhým, aniž by jsme mohli jim říci: „jsme vaši bratři, nejdemo na Vás, ale jdeme k vám s dobrým úmyslem.“ To snad není možné, snad se nějak dorozumíme, že nás poznají! A ta myšlenka ukolébala v těžký spánek pod širým nebem.

Ráno při východu slunce byli již všichni na nohou. Každý bázlivě hleděl kolem sebe a první naše starost byla, kde jsou srbské hranice, což jsme se dověděli hned. Hranice byli od nás nějakých 20 km, což nás nesmírně potěšilo. Dějala se představa, že jsme jen několik set metrů od hranic a že by Srbové do nás mohli střílet.

Počalo umývání, čištění a holení. Náš trojlístek jsme se dali také do toho a cítili jsme se úplně svěží. Kuchaři nedaleko nás vařili kávu a netrvalo to dlouho, když se nám ze šálku kouřilo a labužnický jsme si pochutnávali na té černé bryndě. Po kávě jsem si nacpal fajfku, zapálil, z torny vytáhl lístky a psal první lístky z pole válečného domů a známým.

Mezi četami chodil zupák a vyptával se starostlivě, jak se nám vede a nějak otcovsky se s námi radil. Poučoval nás, že na hranice půjdeme co nevidět, a aby jsme se nebáli. „Jak mi to těm srbským jehňatům natřeme,“ slintal.

Duňka se pomalu otočil, odešel, a když zupák odešel, přišel zpět a říká: „Já nevím kluci, já toho smrada nemůžu ani cítit a kór když začne takhle blbě žvanit. Já bych ho chlapa chtěl vidět, až budeme v tom mišunku, co ta konzerva bude dělati. Nedám za to nic, že až to vedle něj řampne, že bude zdělaný až po krk.“ „No my asi budeme všichni stejní, Duňko, nemyslíš?,“ odvětil na to Jarka. „No jo, já nevím, co budu dělat, ale aspoň se pořád nenaparuju jako ten uzel.“

Hejtman náš a ostatní oficiři se také stále motali a s leckterým pohovořili a na ledacos se vyptávali. Do nádraží přijížděly nové a nové vlaky a tak, že kam jsme se podívali, všude samé vojsko bylo viděti. Byla tady všechna branže, kanonýři, pionýři, pěchota a jízda, trény stály trochu dále, blízko polní cesty. Kanony stály, jedna baterie vedle druhé, jakoby čekaly toužebně, kdy budou moci zahájit palbu.

Dlouhým kolébavým krokem se k nám přikejval náš švec, dnes však už ševcem nebyl, protože válka ho proměnila v řadového vojáka. Byla na chlapa pěkná podívaná, nohy měl dlouhé, tlapy špičkama od sebe roztažené. Ruce měl od smoly a dratví celé popraskané, takže se zdálo, že si je jakživ nemyl a nemotorně jimi kolem sebe házel. V hubě se mu klátila fajfka, kterou měl již celou od močky projitou.

„Tak co, chlapi spanilý, jak se cejtíte po těle? Jak se Vám ta válka zamlouvá? Asi moc ne, vidíte?“ Jarka se na něho podívá ledabyle a sklopí zrak zase k jeho capatým nohám. „No, co se mě týče, já bych nejraději zase spakoval to svoje haraburdí a mazal zase domů.“ „Já bych taky šel, a šel bych třeba pěšky,“ přidal se Duňka a dal se do smíchu. „No jo, což to je platné, mně se zdá, že bychom šli jeden jako druhý. Ono se nám do toho nechce žádnýmu. A jestli pak víte, kluci, že brzo půjdeme, už se to peče.“ Všichni jsme roztáhli huby a Jarka vyskočil z torny (na níž seděl), jako by ho píchlo. „A kam?“ skoro z nás najednou vyhrklo nedočkavě. „No kam, že tak blbě se můžete ptát. Na Srbáky. Snad se přejdou hranice. Přece víte, že když se válčí, že jeden musí přejít hranice, aby napadl druhého. A v tomto případě to budeme my.“

Vítr čechral korunu nedaleko nás plané hrušky a bylo jen slyšeti šelest jejího listí od prudkých veder uschlého. Nikdo se neodvážil promluvit a pohlédnouti na toho našeho zpravodaje, který tu stál s nohama rozkročenými jako nějaký hrdina a jen bafal ze svojí fajfky.

Slunce vystoupilo již dosti vysoko a pražilo do nás nemilosrdně, že každý hledal sebemenší chládek. Pod starou hruškou byla tlačeniště, tam se mazaly karty a celé péro a někteří sedíce na torně, bradu podepřenou rukama, kibicovali.

Někteří chodili volným krokem mezi touto směsí a hleděli něco nového vyzvěděti.

Zde se nás sešla celá divise. Byl zde náš pluk 74, potom 94, 42 a 92. A když jsem se tak zadíval na ty mraky vojska, těch mladých zdravých mužů, tu mě přišla na mysl slova našeho zugsfíry: „My je rozsekáme za pár dní.“

Oh, kéž by k tomu nedošlo a skoro jsem se hněval na Srby, proč nepřistoupějí na podmínky, které si kladlo Rakousko, třebaže jsem je neznal a neměl potuchy, co jest v nich obsaženo. A vlaky přijížděly stále nové a nové a jejich vagony chrílily ze sebe obránce rakouské říše.

Pojednou v tomto mraveništi lidí ozval se jasný tón trubky a potom povel: „Připravit k odchodu.“ Každý si vyhledal svoje věci a postavil se k nim jako hokynář ke svému krámku a čekal, co bude dále. V tom již ale přiběhl zupák a zaječel: „Pátá kompanie oblékat a sám si připínal svoji šavli, která byla skoro větší než on sám. Tu počlo šramocení zbraní a toren. „Ježíšmarjá,“ zaskuhral Buček, reservista, když na sebe napasoval tornu, „kam já tu potvoru donesu? Vždyť váží metrák.“ Hekali jsme skoro všichni a ohýbali se pod tím těžkým zavazadlem.

Nastalo řadění, počítání, jestli nikdo neschází, a konečně povel k odchodu. Toto vše se odehrávalo nedaleko pohraničního městečka Granice. Náš 74. pluk se hnul směrem k východu, v ten směr kde leží pohraniční město srbské Šabac a dále Bělehrad.

Vysoká kukuřice, která zde rostla skoro na každém poli, se pomalu houpala rozčechraná slabým větříkem a zdálo se, jako by nám hrozila svými klasy: „budte opatrní“. Dlouhá řada se vinula úvozovými cestami a kukuřice jako by nás schovávala. Prach se zvedal mezi námi, tak že jsme byli jako mlynáři a protivně se lepil na naše zpocené tváře. V řadě žádný nepromluvil, jen tu a tam bylo slyšeti nějaké klení.

Duňka mručel a huboval, Jarka měl ústa pevně sevřená, čepici do týla vraženou a ani necekl. Procházíme dlouhou vesnicí, lid se na nás ustrašeně dívá a snad nás lituje. Husy poplašeně kejhají a slepice kdákají. U jednoho statku rozlámaným plotem se na nás dívá svýma maličkýma očkama prase celé zmazané a chrochtá podivně na ten nevidaný zjev. Vidíte, vy teď vypadáte asi jako já! A mělo to prase celkem pravdu. Prach, který se usadil na naši zpocenou tvář, měli jsme rozmazaný, ruce jak od bláta a oděv a boty od prachu bílé. Když přišel rozkaz k odpočinku, nikdo nehledal pohodlí, ale kde stál, tam se na místě převálil. U každé studně byla hotová rvačka o trochu vody. Poddůstojníci to rovnali a nadávali. Žádný nehleděl na to, zdali je zpocený a je-li to zdravé. Lidé nám nosili ovoce, mléko i chléb, o který jsme ani nestáli. Jen každý chtěl vodu neb něco jiného k pití. Řetězy u studní rachotily a vytahovaly nová a nová vědra té osvěžující vody, která hned zmizela v žíznivých, vyprahlých útrobach vojáků.

Co tu vzpomínek letělo domů na té naše hospůdky, kde za výčepem stojí baculatý šenkýř nebo šenkýřka a točí do sklenic pěnivé pivo, zatímco my zde se pomalu rveme o vodu. Co by za to každý dal, kdyby se taková chvílka vrátila a mohl poseděti si u plné sklenice piva. Ale byli to jen vzpomínky.

U studně se to ještě tlačilo, když přišel povel nastoupit další pochod. Zvedali jsme se bez chuti, že u toho bylo dosti křiku, než jsme se připravili na další cestu. A zase se hnul kupředu ten příšerný had. Zupák vedle nás stále sekal nohama a šavle mu brňkala o střevíce.

„Tomu skrčkovi se to jde na lehko, to on se olizuje, ale kdybych mu napasoval tu moji tornu na hrb, tak se pod ní poručí,“ řekl Šovaj potichu, aby ho zupák neslyšel.

Hejtman na herce kolem nás jezdil jako by se nám vysmíval: „Jen táhněte holoto!“ A jeho pucák si šmaděroval někde vzadu.

Řada byla stále více roztahaná, dělaly se trhliny. Tam jich šlo pět, tam dva, a tak to vypadalo, jako by šlo procesí na pouť. Flintu nesl každý jinak. Některý ji měl pověšenu na krku, jiný zase v zadu na torně a mnohý ji nesl jako nějaký klacek přes rameno. Jednotvárné klapání bajonetů přerušilo tu a tam nadávku a řehtání koní. Obloha byla bez mráček a větřík skoro žádný, že bylo vedro k nesnesení.

Jdeme po rovné silnici vroubené vysokými topoly, které jsou skoro do čtvrtiny od prachu celé bílé, a potkáváme několik hulánů celých zaprášených na zpotčených koních. A tak se šineme pomalu kupředu do neznáma. Krajina jest jak stůl rovná, že není nic jiného viděti než nějaký strom. Byla již téměř tma, když celí zmoření jsme se zastavili před malou vesničkou na prostorné louce. Chládek, který se rozprostřel krajinou, vracel nám zase humor a veselost. Vysvlékli jsme se, aby naše propocené prádlo oschlo, než půjdeme spáti. Byla rozdávána menáž a občerstvení.

Nejživěji bylo u potoka, kterým teklo líně trochu vody. Zde jsme se umývali. Tma již byla úplná, když jsme svoje zmořená těla natahovali jeden vedle druhého a usínali v těžký spánek.

IV.

A tak jsme se plahočili z místa na místo. Chodilo se podél srbských hranic několik dní. Marodů bylo jako máku a všichni téměř na nohy. A nebylo divu, to bylo nějakého zbytečného chodění. Nedělo se tak jen u naší divize, bylo tak i u jiných.

Všechno má svůj konec a také naše turistika se ukončila.

Bylo navečer, den se chýlil ke konci, když jsme dorazili k několika stavením slamou pokrytých a nějak bázlivě se krčících k zemi. Náš 74. pluk osaměl, ostatní pluky 42., 92. a 94. zůstaly někde vzadu. Bylo nařízeno nedělati žádný hluk, jsme na samých hranicích. Každý ztichl jako pěna. Stáli jsme nehybně a bázlivě se ohlíželi kolem sebe, co s námi budou dělat. Přišel hejtman z porady, sebral naši kompanii, vedl nás kolem stavení a křoví na louku na druhé straně, postaví se doprostřed, zvedl ruku a ukazujíc k jihu pravil: „Tam za tím křovím, co



„Všechno na zem!“ zařve hejtman...

probleskuje voda, to jsou srbské hranice. Nyní nás odděluje od Srbska jen tato řeka - Sáva. Na druhé straně řeky již jest Srbsko.“ Hledíme směrem, kterým ukazuje hejtman a žádný snad ani nedýchá.

Jest ticho jako v hrobě, jen tlukot svého srdce jest slyšeti. Tluče jako kladivo. Sáva hučí a její hukot doléhá k našim uším jako hudba varhan v kostele. A hlavou letí toho tolik mnoho. To jsi tedy ty, svatá země Srbů, která již tolik úderů jsi snesla. To jsi ty země slavná, co nosíš a rodiš tolik junáků hrdinných a stromy jako by korunou svojí příkyvovaly. Hukot řeky je stále stejný a zní to jako by Sáva plakala.

„Vojáci!“ přerušil hejtman trapné ticho a pohlíží na nás z jednoho na druhého. „Dnes překročíme Sávu a zasáhneme do bojů s nepřítelem za císaře pána a přál bych si, by jste...“ Vtom se ozve vzduchem příšerné vrčení...

„Všechno na zem!“ zařve hejtman a již jsme všichni sebou praštili na zem a vzápětí nastal velký výbuch. A zase nastalo ticho, rušené jen hukotem řeky Sávy.

Leželi jsme skoro jeden na druhém a hejtman mezi námi jako kvočna mezi kuřaty. Někdo pošeptmo odříkával „Zdravas Maria“ a jinak bylo mrtvé ticho. Leželi jsme tak chvíli až jsme vstali, vlastně si sedli a koukáme ustrašeně na hejtmana. Hejtman zvedl významně hlavu a řekl: „Vidíte, to co vybuchlo, to byl srbský granát a dopadl dosti blízko nás. Tamhle, jak se válí ten kouř.“

A jak jsme se odtamtud klidili. Hejtman jak kvočna napřed a my jako kuřata za ním, do blízké kukuřice. To bylo již rozladění. Ten výbuch na nás působil jak sprcha, každý jsme seděl potichu, celí vystrašení, jest-li Srbové do nás budou střílet.

Jaká to byla neopatrnost od našich velitelů vodit nás tak blízko k hranicím. Oni si mysleli, že Srbové asi spějí a že nebudou připraveni. Ale ty tiché hranice, co byly rozděleny řekou Sávou, byly dobře střeženy. Co by z nás bylo zůstalo, kdyby granát padl mezi nás... A v hlavě stále hučí ten příšerný výbuch.

Srbové neměli žádné pozorovací balony, ale dobře viděli, co se na druhé straně děje a snad i o nás věděli, že jsme schováni v kukuřici.

Krajinou se rozprostřel závoj noci. Všude bylo ticho, ani lísteček se nehnul. Jen Sáva stále stejně hučela. Čekali jsme, co se s námi bude dít. Zdali půjdeme na druhou stranu, nebo zůstaneme na místě. Spát se nikomu nechtělo, každý měl nervy rozrušené. Potom nás hejtman opět odvedl a to do nějakého lomu, kde nám byla rozdána večeře. Jedlo se rychle a pak jsme se připravovali k odchodu. Jak rádi jsme z toho místa utíkali, že ani cesta nezdála se nám namáhavou.

Noční chládek byl tak příjemný, že jsme se ani nepotili. A tak jak se náš pluk rozešel, tak jsme se zase všichni sešli v dlouhé nekonečné řadě pohybující se směrem k východu.

V.

Jest 10 hod. dopoledne, kráčíme kolébavým krokem bez zájmu, polní cestou dosti pěknou kupředu. V polích jsou zakopané naše děla a jejich hlavně jsou obráceny směrem do Srbska. Dělostřelci čekají u děl, jakoby chtěli zahájit palbu, dívají se na nás zvědavě a jaksi nedůvěřivě.

„Hoši, tady není něco v pořádku“, řekl šeptem Jarka a taky měl pravdu.

Dále k východu se rýsovalo město Mitrovica. Jedna polovina ho byla před a druhá za řekou Sávou. Sáva nebyla pro husté křoví viděti, jen tu a tam se za-leskl její tok. Šli jsme tiše dopředu, ale nejistě. Pionýři zde stáli, v křoví měli připraveny části k montování pontonů. Někteří nosili provazy, jiní zase trámy a vše se dělo v největší tichosti.

Hledíme na vše kolem, jako by pro nás stavěli šibenice. V krku jsem měl sucho a nervy napjaté. Snad nebudeme my první, kteří půjdeme do Srbska. Ta myšlenka mě vyděsila, neb jsem si dovedl udělati představu, jak to s námi může dopadnouti. Zastavili nás a nařídili, aby jsme si někde každý sedl a nedělali hluk. Převalil jsem se do kopřiv a jiné divoké trávy, zadíval jsem se před sebe, bez zájmu, co se kolem mě děje. V duchu jsem si utvořil obraz, jak to s námi může dopadnouti. Vstoupíme do pontonů a poplujeme na druhou stranu řeky Sávy a až budeme uprostřed, Srbové do nás spustí rychlou palbu a postřílí nás snad do jednoho. V duchu jsem se loučil se všemi drahými, celoval naposledy ve vzpomínkách svůj rodný kraj a vše co mně bylo drahé. Jestlipak vás ještě uzřím, vy modravé naše hory, které se pyšně zvedáte nad naší vískou, jako nějaký strážce nad šumícími lesy, ve kterých jsem v dětství tak rád běhával. A zda mě bude ještě dopřáno rozhlížeti se z vašich vrcholků a kochati se pohledem na náš zlatý Český ráj...

Náš druhý batalion byl určen první se přepravit na pontonech na druhou stranu řeky. Pionýři se chopili pontonů, rychle je spustili na vodu a již jsme do nich nastupovali. Srdce strachy bušilo, jak to asi s námi skončí. Vše dělo se rychle, před námi již jeden ponton se pohybuje rychle k srbskému břehu. Hledíme ustrašeně na srbský břeh a čekáme, kdy začnou Srbové střelbou nás vítati. Ale ono nic. Jen šplouchání tyčí, kterými pionýři odrážejí ponton, jest slyšeti. Ach, jak jsme si všichni oddechli, když jsme dorazili na druhou stranu, vystoupili z pontonů a schovali se pod břeh, kde jsme byli ukryti před možnou střelbou Srbů.

Pontony jezdily z jedné strany na druhou a pomalu přepravily celý pluk, bez veškerých ztrát střílení. To nám nešlo do hlavy, proč Srbové nestřílejí. Snad by utekli?

Vojska na břehu přibývalo. Byly nás tam již dva prapory a nebylo už místa na ukrytí. Tak jsme museli opustiti dosavadní kryt a pomalu rozvinuti ve střelecké linii postupovali kupředu. Naše kompanie měla směr březový lesík, asi 800 kroků vzdálen od řeky a první prapor měl směr na město. Šlo se kupředu, každý příkrčený jako bychom šli na tygra a oči každý vyvaloval na každý keřík.

V lesíku jsme se zakopali, každý si udělal střílnu a čekali jsme, co nám přinese noc. Jen to nám bylo divné, proč nás Srbové pouštějí do země, nic nám v tom nebylo bráněno.

Jedna četa nás zůstala vzadu u hejtmana a tam nám bylo dobře. V zákopech jsme hochům pomohli, aby to měli do soumraku hotové. „Však oni se na nás v noci Srbáci přijdou podívat,“ povídá Bouček, plivnul si do rukou a kopal dále. Cugsfira třískal do země, jako by se chtěl dostatí skrz zeměkouli, frajtr si připravoval pušku, jak bude střílet a při tom se zákopy prohlubovaly, přičemž bylo dosti rušno. Pionýři již stavěli most, rány palic a beranů se rozléhaly daleko.

Všichni již byli s kopáním hotovi, když se počalo stmívatí a v lesíku se náhle setmělo. Naše četa stáhla se dozadu k hejtmanovi, kde byl i nadporučík s poručíkem, jen zupák tu nebyl. Hejtman měl před sebou rozevřenou mapu, jezdili po ní prstem a při tom se o něčem radili. Kolem nás se nosily bedny střeliva do zákopů a později se roznášela i večere. Hlad měl z nás každý pořádný, vždyť v poledne jsme oběd nedostali a potom z toho strachu a kopání jsme pořádně vyhladověli.

Bylo by nám v tom lesíku březovém dobře, ale býti zde jen na výletě. Válka zkazila náladu, člověk měl na mysli jenom smrt a zase smrt.

Noc byla teplá, měsíček se válel v mracích jako nějaký lenoch a usmíval se na nás stejnou tváří, jako tam doma u nás v Čechách. Skrze koruny stromů probleskovala jeho lesklá tvář a zdálo se, že si s námi hraje na schovávanou. Cvrčci cvrkali a někde v dálce zaskřehotal pták.

„Lehněte si hoši,“ pravil hejtman a sám si stáhl kamaše a boty. „Udělejte si pohodlí dnes asi nic nepřijde. Srbové jsou za horama.“ Tak jsme si také ale pohodlí udělali. Nejdříve dolů boty, potom blůzu a někdo i kalhoty, ale to hejtman neviděl, neb byl za křovím. Hejtman ležel na sanitních nosítkách jako nějaký macharadža. Oficiři leželi od něho kousek dále a pucáci jeden vedle druhého. Pušky visely po stromech, jako by je nebylo vůbec potřebí. A tak to zde vypadalo jako v cikánském táboře.

Dlouho jsem byl vzhůru, skrze koruny stromů pozoroval měsíček a při to kouřil z fajfky. Rosa se počala již na trávě jiskřiti, když jsme všichni usnuli. Nebyl to však již ten spánek, jaký býval na rakouském území. Byla to jen drímota, při které bylo slyšeti i praskot suchých větviček na stromech.

Tu pojednou zahoukla na levém křídle rána z pušky a rozlehla se tím nočním tichem. Otevřel jsem oči a poslouchám. Hnuli sebou i druzí. Hned na to padla rána druhá, třetí a než jsme se posadili, již to byla pravidelná střelba.

„Ježíšmarjá, pane hejtmane, vstávejte! Srbáci jdou na nás!“ zabručel pucák a tahal hejtmana a ostatní oficíry za nohy a při tom naříkal. Všichni jsme zatím vyskočili. „Já jsem to věděl, prokristapána, že na nás v noci přijdou,“ řekl Jiříčka a při tom se mu hlas třásl. „Co budeme dělati, vždyť nás tu postřílí jako kočky.“ Nyní se nakazila i naše kompanie a zahájila také palbu. Rána od rány nebyla k rozeznání a mašinky svým ta, ta, ta, ta rozrývaly čistý noční vzduch. Motali jsme se jeden přes druhého, každý se hnal po svých věcech a tu hejtman v tom hukotu na nás zařve: „Honem zpět k řece.“ Jak jsme to tenkrát udělali, nevím. Chytl jsem hadry do náručí a ženu si to k řece a také jsem skočil do výmolu k ostatním. To byla pěkná podívaná na nás... První naše bylo se ustrojit, aby z nás zase byli vojáci a ne košiláci. Ustrojeni jsme byli hned, každý při tom oddychoval jako lokomotiva. Nyní jsme také poznali, že při tom našem rychlém stěhování každý v tom našem lágru něco zapomněl. Hejtmanovi chyběly kamaše, jeho pucák tam nechal celý ranec. Jiříčka tam nechal vestu s hodinkami, já měl zase jen jednu botu a také ostatním něco scházelo.

V zákopech to hrčelo stále víc a více... „Panenko Maria, ochraňuj nás ode všeho zlého,“ zabručel frajtr a čepicí utíral si nos. „Co s námi bude? Oni nás pobijí do jednoho.“ Hejtman bez kamaší se přikrčuje k břehu a vykukuje po terénu, co se bude dále dít, zdali Srbové nedobudou naše zákopy.

Vše na nás působilo strašně, rány splývaly v jeden hukot, takže ani nebylo slyšeti, jak nám cvakají strachy zuby a mnozí potichu skuhrají: „Ochraňuj nás, ó pane...“ Kdybych měl aspoň druhou botu, ale ta zpropadená věc... Kam já v jedné botě dojdou. Dodal jsem si také odvahy a asi 6 kroků od hejtmana počal jsem pozorovati také okolí. Měsíc jasně svítil, velké prostranství před lesíkem bylo jasně viděti. Rosa se perlila jako drahokamy a vpředu se černal lesík, ze kterého se ozýval nekonečný hukot střelby.

„Ty Srbové ale musejí uměti střílet, ani jedna kulička nad námi nezabloudí, to bude samá trefa.“ A ani žádní ranění nechodějí. A zase se přede mnou otvírá hrozná předtucha. Snad oni nejsou všichni pobiti? V hlavě to hučí k prasknutí a srdce tluče divoce.

Palba se pomalu zmírňovala tak, že to vypadalo, jako by naši v zákopech řídli. A nikdo od nich nešel, by přinesl zprávu, jak to tam vypadá. Každý vystrkoval zvědavě hlavu a hleděl směrem k lesu.

„Tak teď jest konec,“ zasténal pucák, když právě střelba se mírnila víc a více. „Teď jsou všichni pobiti a nyní přijdou na nás a budou nás vraždit.“

„Ó, proč jsme sem lezli,“ bědoval pucák. Nedal bych za to nic, že kdyby tam byla loď neb nějaký vor, že bychom naskákali na to a odpluli na druhou stranu. Ale ta hloupá situace. Most ještě nebyl udělán a loď žádná, a tak celí ustrašení jsme očekávali svůj ortel smrti.

„Buďte připraveni, nařídil hejtman. Kvéry si nařídte k palbě,“ a díval se dále k lesíku. Asi za půl hodiny, což trvalo věčnost a nastalo vzrušení. Od lesíka směrem k nám se blížily čtyři temné postavy, které se krčily k zemi a pomalu se kolébaly kupředu.

„Ježíšmarjá, už jdou, už jdou,“ skuhrá potichu frajtr [počeštěná podoba Gefraiter – svobodník] a chytal se za hlavu, jako by ho bolela, a dělal věc ještě horší, než byla. Toho strachu, co jsme tenkrát zažili, to nepřejí žádnému na světě.

„Ne, abyste po nich střídali,“ nakazoval hejtman a běhal od jednoho k druhému, by to každý věděl. „Jsou jen čtyři, snad je zajmeme.“ Postavy se přiblížily asi na 80 kroků a zdají se nám, že to jsou ohromní chlapi, až z nich jde hrůza. Nevím, jak bych popsal to, jak jsme se tenkrát styděli jeden druhého, když jsme poznali v blížících se postavách naše kluky a mezi nimi Šovaj.

„Pane hejtmane, poslušně hlásím, že už nemáme ani jednu patronu. A Srbové utekli. Ranění a zabití nejsou.“

Z nás se stali zase hrdinové, nečekali jsme na nic a nejdříve jsme šli každý hledat svoje věci, s kterými jsme se znovu shledali. A bylo po strachu. Všichni jako by jsme se znovu narodili a měli jsme zase dosti humoru. Důstojníci přišli zase k nám, hejtman si opět připnul na nohy kamaše a také se tomu jaksi divil. Několik bedniček patron bylo rozdáno a tak zase jich každý měl asi deset.

A když se příkradlo ráno a bylo již dosti viděti, tu se přišlo na volovinu, jakou náš batalion vyvedl. Naši hoši měli pobíhající prasata a dobytek před našimi zádky za srbské komitače. Dobytek rozběhnutý odchodem obyvatelů z městečka Mitrovica, chtěl se asi vrátiti domů, ale narazil na obránce rakouské říše a tím povstal boj na život a na smrt. A tím také ohromná naše ostuda. Od té doby říkali nám „prasečkáři“.

Hned odpoledne jiné pluky převzali úkol jíti dopředu, což my jsme zůstali na místě, jen že jsme byli staženi blíže k městečku. Srbské vojsko nebylo k spatření, tak jsme v městě žili beze strachu. Zde jsem poznal první ovoce války.

Domy od svých majitelů opuštěny, vše zde zanechali. Obchody se zbožím napěchované čekaly na své zákazníky bez obchodníka. Ve sklepích ohromné sudy vína dočkaly se svých odběratelů, ale těch bylo mnoho a neplatili.

Chodím z dlouhé chvíle dům od domu, ale to co spatřuji, toho jsem dosud neviděl. Prohlížím si se zájmem krásně vyšívané obleky, prostěradla a obdivuji umění srbských žen a v duch počítám, mnoho-li prchlo času, než taková národní ornamentka byla hotova. A to vše zde museli zanechat na pospas hordám

sem se valícím. Jak asi těžko se loučili s těmito věcmi, jak sebravše nejnutnější se slzami v očích prchali před blížícím se nepřítelem. Na stěně visí podobenky. Běru jednu po druhé do ruky a spřáteluji se s nimi. Zde jest podobenka vousatého muže s očima jiskrnýma a zdá se mně, že hledí na mě opovrženě. Jest to asi majitel domu, který jest nyní asi též vojákem. Vedle jsou zase jiné podobenky, snad příbuzných a opět jiné a jiné. Běru do ruky podobenku nějaké hezké dívky v národním srbském kroji a její krásné oči jako by se dívaly na mě prosebně. Nechej, vojíne, vše, co zde jest, nic nenič, každou věc kterou zde vidíš, jsem zlíbala a skropila slzami. Seděl jsem dosti dlouho v tom velebném tichu a nemohl jsem odtrhnouti svůj zrak od těch prosebných očí.

Hodiny na zdi na prkénku připevněny jednotvárně tikaly. Tik – tak – tik – tak. Opatrně, jako nějakou svatou věc, jsem obrázek pověsil zase na svoje místo, rozhlédl jsem se ještě jednou po světnici a odcházím. Zdálo se mi, jako bych opouštěl chrám Páně.

Vojáci našeho pluku nosili v kbelících víno a mnohý se už povážlivě motal.

Před polednem přišel k našemu praporu major k jakési přehlídce a mezi jinými pochvalnými slovy týkajícími se večerního boje pravil: „Čert vezmi munici, ale aspoň vím, že mám vojáky, kteří stojí hned na svém místě.“ To jsme se nasmáli té ostudě.

VI.

Nyní již chodily poplašné zprávy, že v srbském vojsku jsou bojovníci, tak zvaní komiti. To, že jsou hrdinové, kteří bojují do posledního dechu a koho z našich dostanou, toho zabijí. A naši prý jich také nešetří, když některého dopadnou.

Na bosenské straně na řece Drině se již rozpoutal boj v plné síle, takže hořela celá hranice bosensko-srbská. Válka zatínala své drápy hlouběji a hlouběji, ale k dobrému se to neobracelo.

Po mostě přicházely nové a nové pluky, děla rachotila po mizerném dláždění města Mitrovica a projížděla dále do Srbska. Také na nás došlo a stěhovali jsme se zase kupředu. Vojska se hnala bez hlavy dál a na co přišla, vše ničila. Nejhuře si počínali Maďaři, na co přišli, roztloukli a ničíc a pálic vše, co jim do ruky přišlo, na to byli největší hrdinové. Barbarství slavilo své triumfy. Procházíme srbské vesnice, jednu po druhé a jedna zpustlejší než druhá. Obyvatelstvo vsude pryč, uprchlo vzavše s sebou jen to nejnutnější. Jdeme rovnou cestou, prach nás mučí jako obyčejně. V řadě jest ticho, žádný nemluví, jest jakási stísněná

nálada. Z dálky jest slyšeti slabé rachocení pušek a mašinkvérů. Jdeme již celých 7 hodin, zmoření a utrmácení. Podél cesty sedí tu a tam zmořený celý utrápený vojín, celý vyčerpán. Jsou to vojáci od jiných pluků, kteří tudy před námi přešli. Jinde zase oficír seká rákoskou zmořeného vojína a řve na něho: „auf, auf.“ Ale vojín oči ve sloupcích se ani nehne. Ale on řve dále: „Chlape, já tě zastřelím, nepůjdeš-li!“ Ale ten jako když neslyší, se ani nehne. A takových scén jest cestou stále viděti. Jak to vypadalo za naším plukem, nevím, ale lepší to asi nebylo. Vždyť u našeho pluku byly také takoví důstojníci k najití. Voda se pila z kaluží, učiněné bláto a jak chutnala.

V noci jsme se rozložili táborem na malém návrší. Dole v údolí bylo viděti celé vesnice v plamenech, které byly od nás vzdáleny asi 8 km. Po cestě kolem návrší rachotily vozy trénů a dělostřelectvo, které kvapem se hrnulo kupředu.

Hledím dolů do údolí na nevidané to divadlo. Oheň plápolá, jako by hořela celá srbská zem. V hlavě nemohu si to nikterak srovnati. Jak jest to možné, takové barbarství prováděti v dnešní době. A opět zase nové a nové ohně se vyskytují. Přišlo mně se ohlédnouti a tu spatřím, že vedle mě stojí Jarka, stojí tu nehybně a oči jeho jsou upřeny do dálky. Nemluvili jsme, jen naše oči byly stále upřeny na to děsné moře plamenů. K uším zaléhal rámus z našeho tábora, nadávky na celý svět. Jarka mě vzal za ruku, mlčky odvedl na stranu a dívaje se na mě, řekl šeptem: „Tohle budou Srbové zle odplácet, běda těm, kteří se jim dostanou do rukou.“ A tak naše postavení bylo tím více horší.

* * *

Srbové zasáhli v boj a my museli ještě té noci dopředu. Cestou jsme potkávali raněné. Někteří lehčeji ranění šli pěšky s ovázanou rukou, tu zase dva jeden druhého podpíraje. Selské vozy narychlo sehnané ujíždějí kolem nás naloženy těžce raněnými. Krev prosakovala skrz obvazy, takže to působilo na nás trapně. Vůz za vozem sténajících raněných se vlekl mizernou cestou. Potkali jsme jednoho od 42. pluku raněného na ruce a ptáme se ho, jak to tam vypadá.

Podíval se na nás, oči měl krvavé, tvář od potu umazanou: „Tam budete viděti, co umějí Srbáci, já jsem šťastný, že jsem raněný a nebudu to již slyšeti.“ A jak se tak na něho díváme, skoro jsme mu záviděli. Přijížděly nové a nové vozy s raněnými a my jsme se blížili k frontě. Tu a tam jsme přišli již na zabité s rukama roztaženými. Leželi zde nepohnutě, tiše, jen tráva kolem nich se vlnila.

Je 10 hod. v noci a čekáme na další rozkaz, co s námi bude. Ležíme ve vesnici napolo vypálené, z některých domů se ještě kouří. Trosky kostela trčí k nebi, jako by žalovaly. Nedaleko nás zuří boj, dělostřelectvo pálí ránu za ránou a Srbové jen málo odpovídají.

Jsem celý nesvůj, co bude dále, zdali půjdeme dopředu nebo zůstaneme. Duňka přinesl odněkud rakii a s úsměvem na rtech podává mi ji: „Napij se, ale hodně, budeš mít lepší náladu.“ Naváhl jsem si hodně a za chvíli jsem již cítil na sobě účinek alkoholu. A jak řekl Duňka, nálada se dostavila, bylo mně již ve-seleji a bylo mně vše jedno. Jarka měl také kuráž a láteřil na celý svět.

Dělostřelba duní stále a rachot pušek neustává. Úvozovou cestou volným krokem jde hlouček lehce raněných, nemají výzbroj, jen přes sebe chlebník. Krajina jest zahalena čpavým dýmem z hořících vesnic, takže vzduch jest těžký a nesnesitelný. Pole jsou zpustošena, pošlapána, dokonce i popálena. Ó, jaká to poušť.

Náš prapor byl celý opilý, ani nevím, odkud tu breberku nosili. Jenom to vím, že jí bylo hodně a dala se pít. Když jsme šli kupředu, tak šla banda opilců.

Chodíme sem a tam, jakoby jsme bloudili. Vedle kukuřičného pole leží zabítí tři husaři, oči mají otevřeny a jednomu visí z úst překousnutý jazyk. Těla jejich jsou černá a již napuchlá. Nedaleko nich leží zabítý kuň, hrozně nadmutý a celá tato směs již hodně zapáchá. A tak jsme měli zase po náladě.

Nedaleko jsou naši dělostřelci, ale nestřílejí, asi odpočívají. Jsou zamazáni, zarostlí vousy a někteří i dosti roztrhaní. Na hranici granátů sedí jeden takový vousáč a dojídá si ze šálku polévku. Dobrácky se na nás podívá, mávne rukou a povídá: „No, s Vámi to už nevyhrajem.“

„Jedeš, ty holomku,“ vzkřikl na něho náš švec a hnal se po něm. „Dej si pozor na kušnu, nebo ti přes ni dám. Ty si myslíš, že když jsi u těch stříkaček, že bůh ví, co nejsi.“ A málem by mu nějakou dal. Cestou se stále na tu bandu ataleráckou zlobil. „Těm se to válčí, jsou 15 km od fronty a jen tam posílají ty jejich neřády. A ještě si z nás bude holomek dělati komedii. Měli jste mě nechat, já bych mu zmáčkl ohryzek.“ A stále hubujíc, hrnul se dopředu.

Tu a tam spatřujeme již nově nahrnuté kopečky hlíny, v něm zaražen křížek, který nedal mnoho práce a vedle kopají hroby nové a nové. S mrtvým si zde mnoho nehrají. Hrob hluboký asi metr, široký co by se tam mrtvola vešla, byl hotov za chvíli. Jdeme právě kolem takového smutného místa. Jsou zde dva hrobaři u vykopaného hrobu a mrtvolu beze vší námahy svalili dolů, takže když dopadla na dno, ležela na břiše. Hlavu přikryli zkrvaveným pláštěm a hrob zahrnuli hlínou. Takto snad skončí i naše putování v tomto slzavém údolí.

Říká se: „Člověk zvykne i šibenici,“ ale tomuto divadlu jsme nemohli přivyknouti, ba naopak, čím více jsme ho spatřovali, tím více jsme byli rozhořčeni nad zacházením s padlými. Tam doma matka, žena či milenka se zoufale modlí za svého milého, aby ho Bůh chránil, a zatím zde s ním po smrti takto zacházejí. Co takový kopeček země v sobě skrývá, kolik krásných snů a plánů do budoucna zde jest zahrabáno.

Leží zde vojín rakouský vedle Srba, oba mají stejným dílem místo vyměřené. Dříve po sobě stříleli, nyní zde leží vedle sebe, aniž by jeden druhému něco vyčítal. Připadá mi vše jak na pohřbu. Střelba vpředu umlkla a bylo slyšeti jen naše dunivé kroky, tu a tam nějaký vzdech.

Ranění přecházeli kolem nás nějak bázlivě, jako by měli strach, by se s námi nemuseli vrátit. Na vozech jich bylo napěchováno, že se nám zdálo, že ten chatrný vozík musí pod tou tíhou každou chvíli se poručiti.

* * *

Vesnička, do které jsme dorazili, byla zachovalá, ušetřená ohně, ale měla tu špatnou polohu, že byla vzdálena od fronty asi dva kilometry. Do vesnice se vešly oba naše prapory i s trény. Rozdělení po domech, které byly vyrabovány a uvnitř zničeny až k pláči, jsme byli po četách. Vesnička byla postavena ze dřeva a slámy, by mnoho nepotřebovala k zapálení. Jedno neopatrné odhození cigarety a vesnička shoří celá. Tomu osudu vesnička, pokud vím, ušla a snad stojí ještě podnes. Na noc jsme se v domku uvelebili a dlouho do noci rokovali. Po večeri jsem si zalezl do kouta do slámy a s chutí si po dlouhé době spokojeně zapálil svoji milou fajfku. Jarka a Duňka byli zde také, ale utrmáceni také odpočívali.

„Poslechněte, hoši, tak se mi zdá, že máme ještě pořád dosti štěstí, ještě jsme v žádném fofru nebyli,“ zmínil se Sovaj. „Všechny pluky od naší divize se už smočily, ale my jsme dohromady ještě neslyšeli ani kuličku hvízdnout.“

„Máš pravdu, hochu. Mně to připadá, jako bych už bůh ví, co nezažil, a my jsme dohromady ještě nikde nebyli,“ odvětil Jarka a podrbal se ve vlasech.

„No, jen se hoši nestarejte, ono se na nás na všechny dostane a může býti, že nejvíce,“ odpovídá Duňka.

Jarka si hladí na bradě povyroslé chmýří, jako by o čemsi přemýšlel.

„To bylo slávy a křiku. Za 14 dní jsme s nimi hotovi, pamatujete hoši? A ono 14 dní jest již dávno pryč a my jsme pár km od našich hranic a co prý už je zabitých a raněných,“ pronesl jeden v koutě světnice. „Zupáka jest viděti jen okolo kuchyně, cuksfíra již dávno ztichl a také hejtmanovi se to asi už nelíbí. No jo, ten svět už jinačí nebude a před smrtí má každý strach.“

Vedle do malého domku přivezli opět další raněné. Domek měl dvě světnice, tam bylo umístěné obvaziště. Ranění byli od 42. a 94. pluku. Šli jsme se tam podívat. Jeden z nich byl již mrtvý, tak ho odnesli do zahrady, kde už byla řada hrobů. Tam ho položili na zem, přikryli ho větvemi a ráno že prý ho pohřbí. Nářek raněných byl hrozný. Jeden byl raněn od šrapnelu, ale tak příšerně, že byla hrůza se na něho podívat. Krev prosakovala každý obvaz, že měl vše na sobě zakrvavené. Bolestí nemohl vydržeti, kopal, rval si vlasy a mlátil sebou na zemi.

Jiní zase tiše sténali a pomoc nebyla žádná. Potom přišlo dalších několik raněných, ale lehčeji, kteří se nechali jen obvázat a šli volným krokem dozadu.

V noci přijel pro těžce raněné vůz, ale některé ani nevzali s sebou, neb bylo viděti, že svému zranění podlehnou. Na zahradě již pro ně připravovali místa.

„Já mám, hoši, jenom strach z toho, aby mně to někde neurazilo pazouru nebo hnátu. Když už mě to má praštit, ať to už klepne pořádně, abych byl v tý ráně pryč. Co má z toho člověk potom, když se musí jako mrzák plahočiti dál celým životem,“ vyprávěl Duňka.

Vrátili jsme se domů. Někteří, co zůstali doma, již spali jako dřevo. Po návsi přejížděly kuchyně a do předních linií dovážely menáž. Dlouho jsme si povídali a rokovali, ve světnici bylo plno kouře, že by se mohl krájet. Nejvíce se hovor točil kolem Ruska, do války se také přidružilo a již přicházelo mnoho zpráv o těžkých bojích na ruských hranicích.

„Já jsem to říkal, celý svět se bude řezat,“ chlubil se Duňka a byl tomu rád, že se plnilo dávné jeho proroctví.

„No, to se dalo čekat. Rusové přece jsou bratry pravoslavných Srbů a ty je neopustíš,“ dodal Jarka.

Obrovská lavina války drtila vše svojí tíhou, co jí přišlo do cesty. Bořily se domy, hořely celé vesnice, národové se vraždily, pole pustošily a lid mrzačil. A není toho, kdo by příšerné války zastavil.

Rakouské vojsko vyžíralo jak pijavice tuto chudobnou zem. Zabíjel se dobytek, drůbež, mouka se svázela a odvážela do bezpečí. Celá sklizeň, která měla poskytnouti obživu na celou zimu, ocitla se v drápech černého orla.

Dlouho jsme nespali, když nás vyplašily dva výbuchy srbských granátů, které dopadly za domkem do zahrady a na to se ozývaly rány z děl víc a více. Z přední linie sem doléhalo rachocení strojních pušek, vedle po dvoře běhali vojáci a o něčem hovořili. Leželi jsme, ale už jsme neusnuli, vše, co se kolem nás dělo, nedalo nám usnouti. Děla hučela jako bouře nad Ještědem a rachot pušek se stupňoval.

Přišel alarm a tím odcházel klid celé noci. Každý si chmatl svoje věci a běžel ven do tmavé noci. Na srbské straně se rozlévala záře a jasnější záblesky poskakovaly jak bludičky. Hnali nás dopředu cesta necesta, přes pole, kolem rozestavených děl, které chrlily ránu za ránou. Vzduchem svištěly kuličky sem zabloudivší. Šlo se zahradami, lezlo se přes ploty, až jsme se zastavili v jedné hluboké vyschlé strouze. Tam už bylo viděti slasti prvních linií. Raněných tu bylo namačkáno, a který jen trochu mohl, šel sám hned dozadu. Hřmění děl od Srbů zdálo se stále větší a větší. Zápach explodujících granátů se šířil a nárek raněných se ozýval již v našich řadách. Granáty praskaly kolem nás vždy častěji, a co svými střepinami zasáhly, to ničily.

Strachy jsme se třásli, neb něco podobného z nás žádný dosud nespátřil. Do toho se mísil nářek raněných, povely z bojové linie před námi, rachot pušek a mašinkvérů.

Vtom zazněl rozkaz: „Všechno kupředu!“ Přihrčení k zemi, rozvinuti v švarmlinie [z něm. Schwarmlinie – bojové rozmístění střelců v souvislé řadě s určitými rozestupy mezi vojáky.], hrneme se dopředu, srdce při tom strachy tluče, oči jsou vytřeštěny na nevídané divadlo. Rudá záře osvětluje celé okolí a my spatřujeme, jak naši z první linie ustupují. Stanuli jsme, ustupující dorazili celí vyčerpaní k nám a ukazovali v tu stranu, odkud utekli. Ležíme na zemi, každý



„Utíkejte, utíkejte, komitači!“

horečně hrabe dolík pro sebe, kam by se ukryl. Proti nám ve vzdálenosti asi 300 kroků ozve se střelba a klapot strojních pušek. Kuličky svištěly nám nad hlavou, takže jsme se co možno nejvíce krčili ve svých krytech. Není možno ani nadzvednouti hlavy a do toho všeho se mísí velký nářek raněných a dokonávajících. Mezi tímto rykem se táhne hromové volání Srbů: „Na nož! Na nož!“

Jak jsme se tenkrát dostali z toho křtu olovem, již nevím. Jen vím, že jsem celou noc utíkal bez čepice a výzbroje, což jsem cestou zahodil, bych mohl rychleji utíkat. Jeden předháněl druhého a chvílemi bylo slyšeti: „Utíkejte, utíkejte, komitači!“ Jako splašení koně ženeme se zpět ze Srbska, kam jsme šli dle rozkazů našich velitelů s nadějí, že to za 14 dní Srbům vše srovnáme. Ranění nařikají, pláčí a prosí, by jsme je vzali s sebou. Zde ale nikdo v tom chaosu nezná bližního a jen utíká. Granáty praskají cestami, kady utíkáme, a dělají velký zmatek mezi prchajícími trény a dělostřelectvem. Koně poděšené výbuchy granátů nelze řídit a prchají sami, kam chtějí. Tuto noc se plnilo to, čeho se rakouská armáda nejméně nadála. Celé divize tu prchají v hrozném nepořádku bez výzbroje. Utíká tu vedle vojáka major, hejtman, brigádník. Každý se třese úzkostí, Srbové se ženou za námi rychle, takže na odpočinek není ani pomyšlení a v uších stále zní – komitači – komitači.

Utíkali jsme směrem k severu všemi místy, kde se jen trochu utíkat dalo. Prchali husaři, huláni, dragouni na svých koních, tryskem zde ujížděli dělostřelci a všechna ostatní pakáž, která plenila Srbsko.

Všechny známé jsem ztratil, neviděl jsem Jarku ani Duňku, a jen samé cizí tváře jsem viděl kolem sebe prchat. Každý určený jak závodní kůň žene se jen k rakouským hranicím zpět. Bylo nám již volněji, již jsme byli z dostřelu a snad se ani již nestřílelo. Každý mírnil svůj běh a šlo se jen rychlým pochodem. Nyní teprve jsem mohl se rozpomenouti na vše, co se s námi děje. Oh, jak jsem tenkrát v duchu děkoval Bohu, že jsem zdrav vyvázl z toho nebezpečného postavení. Šel jsem směrem, co ostatní, a to k našim hranicím. Vesnice, kterými procházíme, jsou vypálené a zničené. Není snad kousek země, která by neucítila hrůzy války. A hroby tiše stojí, jako by se jich to netýkalo, jejich křížky nakřivo neb rovně vsazený si toho ani nevšímají. A v hlavě, jak by se sám ďábel chechtal, zní stále slova: „My je rozsekáme! Za čtrnáct dní.“

Jaká to byla pošetilost od mnohých lidí, a co zde bylo toužebných přání, by nás Srbové hnali dále, až za řeku Sávu. V duchu vidím srbské vojsko, jak se zpěvem na rtech se řítí kupředu za námi a aby co možno nejvíce se pomstili na těch, kteří jak smečka hladových vlků napadli jejich zemi.

Trény rachotí kolem, prach se zvedá vysoko a my šlapeme podél cesty. Důstojníci jako by se styděli za ten krásný výlet a to velké vítězství, a ani se neohlíží kolem a šinou si to – pohromadě s námi vpřed – zpět do své vlasti.

VII.

Bylo právě 7. srpna, když jsme přecházeli most postavený přes Sávu. To jsme se v Srbsku dlouho neohřáli. U mostu stáli vojáci a ukazovali, kam která divise přijde a měli práce dosti, protože vojska bylo hodně. Šel jsem ještě asi 5 km, ale již krokem volným, neb jsem již ani únavou nemohl. Nejedl jsem již asi dva dni, tak jsem se ohlížel, kde bych co k jídlu sehnal. Když jsem přišel na místo, kde se scházel 74. pluk, první moje bylo dostat něco k jídlu. Kuchaři tam také již byli, a tak jsem dostal jídla, co jsem chtěl. Co tak hltavě jím, vidím, že se proti mně žene Jarka a Duňka: „Nazdar, ty kluku, tak ty jsi se už taky přihnal,“ a radost ze shledání byla veliká. „Nejdříve nám ale půjč šálek, ať se můžeme najíst. Máme ukrutný hlad a nemáme jeden ani druhý šálek.“ Dojedl jsem, ani se neptám, kam šálek dali a svůj jsem jim půjčil. Duňka ho vzal a odešel si ke kuchyni pro jídlo.

Jarka se usmívá a se smíchem mi povídá: „To byl kalup, co? Ty nám to nahnu-li. Člověče, já ti hnal jak torpédo, všechno jsem zaházel, jen abych mohl rychleji upalovati. Hergot, Srbáci, ti to znají, my jsme je měli stále pár kroků za sebou.“

„No však já jsem také hnal, mně také zůstal jen chlebník s fajfkou, ani čepici nemám,“ zavděčuji se Jarkovi. „A kde jsi sehnal ten šálek?“ „Jó, šálek, ten jsem našel u jedné studně, vždyť jsem se neměl ani z čeho napít.“

Duňka přinesl plný šálek rýže a hoši se pustili do jídla. Kolem bylo stále více rušno, vojska vracejícího se z křížové cesty přibývalo.

„Kdyby těch komitačů nebylo, tak jsem neutíkal ani krok. Já bych se vykašlal na to, utíkat jako blázen. Ale zůstaň tam, oni tě zařezou jako králíka,“ pošeptal Jarka.

Duňka se bázlivě ohlédne kolem, olizuje lžící a pravil: „Holečku, tohle by udělal od nás skoro každý, ale domlouvej se s takovým komitačem. Slovo srbsky blafnout neumíme a říkej mu, že jsi Slovan. On ti dá pár přes držku a potom tě zakuchne. My jsme holt v takový blbý situaci, jen kdyby těch komitačů nebylo.“

„Já si zase, kluci, myslím, že ono to s těmi komitači bude nějaký humbuk. Oni se u nás bojí, aby jsme jim neutíkali, a tak nás tímto straší,“ pravil bázlivě otáčející se Jarka. „Ale dovedou to, hergot, ty nám prohnali lýtka. Já jsem ti porážel ploty, jak jsem hnal. Křoví pro mě nebyla žádná překážka, to jsem prolítl jako divý. A měl jsem taky nos. Myslím, že tam zůstala pořádná hromada zabitých a zajatých.“

„Člověče, vždyť oni by málem i mrtví utíkali. Já jsem viděl na vlastní oči, jak sanyterákům utekl jeden raněný z nosítek. Sanyteráci, když viděli, že je zle,

nosítka s raněným postavili na zem, utekli a měli jste viděti, jak ten raněný se zvedl a hnal,“ s humorem pronesl Duňka. „Já jsem si vždycky podle svého blbého rozumu myslel, že je lepší utíkat, než forigovati [fršlus, z něm. Verschluss – závěr pušky] a nyní jsem viděl, že to jest pravda.“ „Eh, stojí to všechno za p...! Když se foriguje, lítají ti neřádi zepředu, a když se utíká, tak zezadu. A tak si z toho houby vybereš,“ odvětil Jarka a podrbal se pod paží.

* * *

Po celé Rakousko-uherské monarchii jistě psaly všechny noviny: ze strategických důvodů stáhli jsme naše divize na řeku Sávu. A aby to nebylo okaté, ani zvony se na kostelích nerozhoupaly za tisíce utracených životů.

Čím více se nás scházelo, tím více bylo viděti, v jakém zmatku jsme utíkali ze Srbska zpět. Skoro každý zaházel vše, co měl při sobě, jen aby se mu mohlo lépe utíkat. A nyní se ze všeho toho dělala legrace. Jak by ne, byli jsme již za řekou Sávou v bezpečí a ta nás oddělovala od Srbska. Most byl stržen a tím ukončeno vše, co se na druhé straně událo. Až na ty veliké ztráty lidských životů a ohromné spousty válečného materiálu.

Toho večera, po takové únavě, jsme spali opět na našem území a spokojeně. Obloha posetá tisíci hvězd připadala nám docela jiná, než když jsme byli v Srbsku. Taková pohádková klenba to byla, která zaháněla únavu našich zmořených těl a přinášela dlouho postrádající klid... Co krásných vzpomínek zalítlo myslí tam k nám, našim drahým. Chladný větřík šelestil tábořem, takže skoro každý se přikryl zamazaným pláštěm a spokojeně po delší době usínal.

VIII.

Jako spráskaný pes, pomalu se naše slavná armáda stavěla na nohy. Dalo to hodně práce, než každý přišel ke svému útvaru, neb zde bylo kolik divisí. To bylo křiku! Ten a ten pluk směrem tam a tam, jiný zase jinam a uteklo hodně času, než vše bylo spořádáno. Počítalo se, opět se počítalo, ale velitelství se muselo smířiti s dosti značnými ztrátami. Někteří byli zabiti neb raněni, ostatek potom zajat.

Bylo to 9. srpna dopoledne, když jsme dostávali věci, které nám scházely. A také já obdržel vše i čepici. Byla mně trochu velká, ale to nevadilo, jen když na ní byl Frantík. Co to bylo domlouvání, kam jsme dali kvéry, lopatky a třeba celou výzbroj. Domlouval nám hejtman, že prý nejsme vojáci, že jsme bačkory.

Ale jak on sám ze Srbska utíkal, to se nepochlubil. Ještě máme tu výhodu, že to nemusíme platit. „To by se člověk naplatil,“ smál se Jarka a prohlížel si nové věci, které dostal. Jak by k tomu přišel některý kanonýr, který přiběhl bez kanonu. Tomu by doma museli prodat barák, má-li jaký, aby kanon mohl zaplatiti.

Hranice, které běs války rozvířil, již byly klidné, ba zdálo se, že války bude konec. A nato přišly zprávy v novinách, hodně opatrně napsané, asi takto: „Naše armáda v největším pořádku obsadila svoje bývalé posice.“ My však jsme věděli, jak to bylo, a podle našeho by v novinách zpráva měla zníti: „Srbská armáda zahájila prudký útok na celé frontě a naše armáda se dala na ústup, který se změnil v bezhlavý útěk a skončil se teprve na našem území.“

„Co se pořád drbeš, Jarko,“ ptá se Sovaj, který k nám přišel na návštěvu. Vyvázl také z toho fofru a nyní se těšil s námi. Vrátil se také náš švec, a tak u naší kompanie ztráty nebyly veliké. „Co se drbu? Hergot co já vím, celé tělo mě pálí a svědí, jako bych měl na sobě tisíc blech,“ zkroušeně praví Jarka.

„Hochu, abys to neměl jako já,“ řekl Sovaj, podíval se na Jarku významně a hrozil mu prstem. „Já jsem se díval před chvílí do svého prádélka a mám je. Ty, za to ručím, je máš také. Svlékni se a uvidíme.“ Jarka trochu s nechutí se svlékl, hledíme všichni do košile, jak generálové do mapy, a vtom už Sovaj praví: „Vidíš, že je máš!“ Duňka také spustí na Jarku: „Že se nestydíš, ty prase zavšivený, já vedle tebe ani spát nebudu,“ a byla z toho veliká legrace. Jarka celý vyjevený drží košili ve špičkách prstů a kouká z jednoho na druhého, jako by prosil o radu. „Co s tím mám dělat, kluci, mám tu košili hodit někde do křoví, nebo co?“ ptá se Jarka. „To ne, tamhle si sedni, vši z košile pěkně vyber a budeš mít na chvíli pokoj.“ Jarka nerad, ale přece šel za křoví a vybíral z košile tu branži. Netrvalo to však dlouho a scházeli jsme se za křovím všichni a lovili, protože jsme měli vši také.

* * *

Konec všemu klackování učinil náš odchod. Nešli jsme daleko, asi 15 km. Ale stačilo to na zpocení. Ovoce bylo všude dosti a tak také kolem kady jsme šli, jsme všechno odřeli. Jedli jsme hrušky, tu zase švestky a míchali jsme páté přes deváté. Počasí bylo stále pěkné bez deště, jen noci trochu chladné.

Bylo kolem 4. hod. odpoledne, když jsme dorazili do velké vesnice, vzdálené asi 6 km od hranic, která se jmenovala Sašinec. Statky veliké, což svědčilo o bohatství tamějších sedláků, a kam se člověk podíval, bylo vše čisté a úhledné. Obyvatelé této vesnice byli Chorvaté a Slovinci a vesnice měla celkem vzhled malého městečka. Uprostřed se táhlo dlouhé návsí roubené rozličnými stromy a uprostřed stála nějaká socha svatého. Nedaleko sochy v močálu se prohánělo

hejno hus. Lid byl skoro tomu rád, že jsme přišli, a byla na nich viděti ochota, když si nás odváděli po jedné četě do jednoho domu. V této vesnici byl ubytován náš 74. pluk a ostatní pluky naší divise byly ubytované v okolních vesnicích. Naše četa se ubytovala ve velkém statku u Slovince, jenž nám vyšel ve všem vstříc. Vlezli jsme si do jedné kůlny, sedlák nám dal hojnost slámy, že každý jsme si upravit pohodlný kvartýr. Prožili jsme v této vesnici dosti krásných chvil. Byli jsme zde bez starostí a z dlouhé chvíle jsme vymýšleli všelijaké klukoviny. Psalo se odtud hodně domů a každý očekával zase z domu psaníčko.

Ovoce bylo všude dosti, za pár krejcarů se toho koupila pěkná hromádka. Byly zde k dostání hrušky, švestky, melouny a všelijaké jiné ovoce. Služby zde se žádný nedržely a kdo měl službu na velitelství, říkal, že ta je pro kočku. Odkud se posílala patrola k řece Sávě, ani nevím.

Každý večer hrála na návsi hudba, snad proto, aby vylákala děvčata ven, ale nic to nepomohlo. Děvčata seděla doma u svých maminek a jen se na nás dívala okny. Hospody byly nabité. Kdo měl nějaký peníze, tak chtěl si koupiti něco k pití, aby měl lepší náladu. Křik na návsi v noci nesměl žádný býti, koho zmohla dávka alkoholu, musel tiše jako zloděj se dostat domů.

A tak jsme skoro zapomněli v této vesnici, že jest válka a že snad budeme opět prožívati hrůzy války. Vesnice tiše dřímala mezi kukuřičnými poli, která čekala svého hospodáře, kdy přijde s vozem a naloží těžké klasy tohoto božího daru a odveze domů. Život šel dále svým tempem. Při východu slunce zatroubil pasák na návsi na znamení, by pouštěli dobytek a ten potom i ovečky hnál na pastvu. Z kovářny se rozléhá bušení kladiv a po návsi hrčí vozík s čerstvým pečivem. Z chléva statku se ozývá zpěv nějaké zamilované děvušky a její vysoký tón se rozléhá po rozsáhlém dvoře.

Nechávali nás spáti dosti dlouho, snad aby jsme si nahradili, co jsme promeškali a snad co ještě promeškáme. A potom byl by to hřích nás buditi, když jsme neměli nic na práci. Ráno jsme si vyprávěli, co se komu zdálo a někdy jsme se snům i příjemně nasmáli. Nejblbější sny měl Duňka. Ten nám vždycky ráno povídal takové blbosti, že by to ani prase nežralo, ale nasmáli jsme se mu dosti. Ten kluk baculatý jako by se držel starého přísloví „Veselá mysl půl zdraví“. Ale bylo nám divné, kde těch blbovinek nasbírá, že někdy při jeho vyprávění jsme se mohli usmát. Nejvíce jsme se mu nasmáli, když nám vyprávěl, jak se o posvícení v Zásadě poprali. Kluk to byl takto od kosti dobrý, ale běda tomu, kdo ho rozzlobil. Rádi jsme ho poslouchali a každý se těšil, až Duňka začne zase vyprávěti. Jak už jsem se dříve zmínil, byl Duňka ze Zásady. Jest to vesnička chudá, ale polohou velice pěkná, úhledná stavení pěkně obílená se vinou kolem silnice, která tudy probíhá jaksi v serpentýně. Lidé této horské vesničky se zabývají vesměs sklářstvím, jen po řídku se zde najde trochu zámožnější sedlák. Bývalo zde

v tomto kraji Železnobrodském před válkou dosti dobře. Skláři si vydělali pěkné peníze, a kde jsou peníze, jest i veselo. Tam se také odehrálo mnoho všelikých událostí, kterými nás Duňka obveseloval.

Měli jsme zde všelijaké lidi. Někteří uměli čarovat, jiní uměli zase všelijaká kouzla. Některý miloval společnost, jiný byl zase samotář.

IX.

Jest boží neděle. Na návsi jest postaven oltář, jest pěkně oparáděn chvojím, na oltáři při slabém větříku blikají čtyři svíčky. U oltáře stojí kněz a káže. Kolem stojí celý náš pluk, jen kuchaři zde nejsou. Vaří doma pro nás oběd. Velebné ticho panuje kolem, jen slova kněze jest slyšeti. Stojíme zde jeden vedle druhého, ženatý, otec dvou tří dětí vedle svobodného. Stojí zde ramenatý vousáč vedle útlého holobrádka a každý jest v myšlénkách daleko u svých milých a drahých. V této zbožné chvíli líbal v duchu vousatý táta svoje děti a udřenou svoji ženu, která snad doma ani nestačila sama opatrovati a obživiti svoje děcka. Ba zdálo se v té chvíli, že v duchu těší svoji drahou ženu i s dětmi, že se brzy vrátí a dá Bůh, že je již více nic nerozloučí. Co této chvíli zalétalo vzpomínek a toužebných přání daleko do Čech. A nebylo snad jediného, který by si nepřál býti tu chvíli doma u svých drahých. Kněz se modlí „Ochraňuj nás, ó Pane“, pohlíží na celý ten zastup kolem a nejde mu nějak do hlavy to hrobové ticho. Blízko mě jeden statný táta rozmázl na tváři slzu, která nechtěla sjeti po tváři dolů, a nedaleko druhý si utírá kapesníkem oči. Sám také stojím ve vzpomínkách a ani nepozoruji, že kněz už slouží mši svatou. Až teprve tichá hudba mě vytrhla ze zamyšlení. Kněz dívá se nahoru k obloze a prosí Boha, by žehnal našim zbraním.

Oh, jak se mně vše v hlavě plete. Vraždění, loupení, mrzačení lidu a tomu, že má Bůh žehnati? Při tom vzpomenu na přikázání Boží „Nezabiješ!“. Na druhé straně Srbové také asi prosí Boha o požehnání, by je chránil a dopřál jim vítězství. Jakou to komedii zde jest slyšeti a hudba hraje rakouskou hymnu „Zachovej nám, hospodine“. Muzikanti foukají do svých nástrojů, že až vřeští a činely a bubny jest zajisté slyšeti až přes řeku Sávu na srbské straně. Oh, kolik vojáků by si tenkrát asi s chutí odplivlo. Jest konec pobožnosti, rozcházíme se rozladěni, někteří vesele, jako by šli z nějaké veselky.

Když jsme přišli zase do svých kvartýrů, povídá Jarka: „Copak nám ti špekouni dnes uvařili k obědu? Jest neděle, tak by se mohli vytáhnouti,“ a při tom rozdělává šálek na torně. „No já bych se dnes spokojil s husou a nemusela by býti ani velická,“ odpovídá mu vedle něho Buček a vesele se zasmál. Rachot šálků

rozléhal se již po dvoře, což bylo znamení, že bude co nejdříve oběd a jen jsme čekali, kdy přijde služba hlásiti, že již máme jíti. Kuchyně od naší kompanie byla vedle v druhém statku a spojení s četami a kuchyní obstarávala služba. Za několik okamžiků byla zde a již jsme se tlačili do dvora druhého statku žádostiví, co dobrého nám kuchař pleskne do šálku... Ale toho jsme se nedočkali. Do dvora celý hnaný vběhl určitený voják, čepici drží v ruce, mává jí nad hlavou a hlasem chroptivým řve: „Srbáci! Srbáci! Honem, honem! Alarm!“ A utíká rychle dále a řve stále, jak může nejvíce: „Srbáci! Srbáci! Alarm! Alarm!“

Do nás jak by hrom udeřil. Jeden přes druhého utíká do svého bejváku, nemyslí již na oběd, ale každý hledí, by měl svoje věci při sobě. Vesnicí se ozývá křik a hluk, v tom kraválu se rozléhá ostrý hlas trubky. Po návsi jeden běží tam, jiný zase jinam, husy v kaluži se plaší a kejhají, kohout a slepice poplašeny kdákají.

„Ježšmarjá, honem dělejte, vždyť nám Srbáci vlezou do vesnice!“ křičí zupák, který přiběhl jako čamrda a rozhazuje rukama. „Vezměte si každý to nejnutnější, hlavně pušky a munici, a všichni ven, honem ven.“

Hluk se rozléhal po všech statcích, bylo slyšeti rachocení zbraní a nadávky, což vše slévalo se v jeden veliký kravál. Lid ustrašený lomí rukama a jejich zrak hledí bázlivě kolem na nezvyklé to divadlo. Některé oddíly již někam utíkají. Vedle statku letí tryskem několik hulánů.

„Všechno ven, krucifix, dělejte rychle nebo nás Srbové postřílí do jednoho. Himl hergot, dělejte, co se motáte, jak staré baby,“ hromuje cuksfíra a lítá kolem jako blázen. Konečně nás dostal ven a již utíkáme po návsi, kolem oltáře, který tu ještě opuštěný stojí. Jak utíkáme, celá kompanie, prach se zvedá a usedá nám na rty, do očí, uší a protivně štípe. Oddíl za oddílem utíká ze vsi ven, žádný nehledí, zdali jest něco v cestě, a žene se jak slepý vpřed.

Na návsi se tvoří hloučky lidu, kteří se nervosně o něčem radí a rozkládají při tom rukama.

Když jsme byli skoro ze vsi venku, zastavili nás a nařídili, by jsme se schovali každý vedle v hustém křoví. Zalezli jsme k rozbitému plotu pod vysoký keř a čekali jsme nervosně, co se bude dále dít. V zahradě vklíněné více do polí, krčili se tři důstojníci a opatrně dalekohledy prohlíželi okolí. Jsme tiše, nikdo nemá chuti do hovoru. Oči těkají bázlivě kolem a srdíčko prudce tluče strachem.

Jak jest to možné, že máme Srby na naší straně, toho se nikdo nenadál. Naši si představovali, že jen my můžeme do Srbska, ale Srbové k nám nemohou. Ale spletli si to pořádně. Srbové se také dovedou dostat přes řeku k nám, jako my k nim. Všude panuje ticho, jen tu a tam jest slyšeti nějaký vzdech nebo klepnutí zbraní. Uvažuji o tom všem, co se odehrálo. My bezstarostně žijeme v této vesnici, snad ani žádné stráže u vody nebyly a Srbové se mohli pěkně bez rámusu

dostati k nám, a to ještě v neděli. Oni asi Srbové dobře věděli, že si potrpíme na parádu, a tak nás chtěli překvapiti a v duchu jsem ty urostlé junáky chválil. Nebýti té přestřelky, jak by se člověk z toho radoval, že Srbové přešli na naše území, ale když jest i zde život v nebezpečí. Ono se řekne, přeběhnouti na druhou stranu k Srbům, ale provésti to dobře, aby člověk při tom nepřišel o život.

Konečně přišel rozkaz jíti kupředu. Příkrčení k zemi jdeme pomalu, opatrně vpřed. Kamenitou cestou k jakémusi výmolu jde četa za četou. Nebyli jsme ani 400 kroků od zahrady, když vtom vzduchem něco zasyčí: sí – sí – sí – sí – sí. Nikdo nečekal na nic, hledal honem ve výmolu kryt, který nám mohl poskytnouti neb každý věděl, co to znamená. Vběhli jsme tam celí upachtění a rychle jsme se schovali. Oddychovali jsme jeden více než druhý a hledíme s bázní na hejtmana, co bude dělati. Sykot nad námi zase ustal a nastalo zase ticho. Hejtman je celý bezradný, radí se s důstojníky a prohlízejí kukátky okolní terén, příkrčení k hraně výmolu.

„Tohle jest krásné nadělení, nyní můžeme býti pořádně biti,“ šeptá Duňka, co jsme leželi vedle sebe. Srbáci tady už můžou míti spoustu vojáků a co my tady svedeme? Nic, a budete viděti kluci, že budeme zase utíkat.“

Přišla k nám i 6. kompanie a na kraji vesnice zůstala čtvrtá. Zde nebylo času na dlouhé radění, zde byla každá chvilka drahá. Co nás by se týkalo, my bychom zde zůstali v tomto dekunku třeba přes celou válku a líbilo by se nám zde.

Nyní rozdělení po četách jsme se příkrčení k zemi stahovali doprava, za rozlehlou pastvinou tam se prostírala kukuřičná pole. Částečně kryti křovinami, s hrůzou a strachem jsme se doplížili do kukuřičného pole, kde jsme čekali a poslouchali, co se bude dále dít. Obilí vysoké až nad hlavu nám bránilo v rozhledu, ale poskytovalo dobrý úkryt. Sedíme zde tiše jako pěny, jen suché listí při mírném větříku kolem nás šelestí. Bylo viděti, jak druhé kompanie se po pastvině rozvinují a postupují kupředu, ale nějak pomaloučku, příkrčení co možno nejvíce. Tyto přípravy jsme pozorovali z kraje obilí a Srbové asi také. Ale nestříleli. Na naše místo potom přišla jiná četa a my jsme museli dále doprava do kukuřičných polí. Zugsfíra si potom dodal odvahy, vylezl na strom a opatrně se rozhlíží po okolí, ale ani to nám nepomohlo. Slezl se stromu dolů a rozvinuti v střelecké linii jdeme dále kupředu. Opatrně, ale jistě. Co jsme zažili strachu v té husté, vysoké kukuřici, to nejde ani vypsati. Jeden jako druhý oči vyvaleny hleděl do toho žlutnoucího moře obilí, v hlavě hučí po celou tu dobu, co se zde motáme a bloudíme. Spojení s jinými oddíly nemáme a Srbové nás zde mohli přepadnouti, zařezati jak slepice a žádný by snad o tom ani nezvěděl.

„Možná, že Srbáci už utekli,“ namítl frajtr, ale nějak mu ta slova v krku selhala. Zugsfíra mávl rukou, otřel si rukávem pot z čela a jdeme zase několik kroků kupředu. Ale opět všude jest ticho a klid. Jsme v mizerném postavení, slunce

do nás praží a my bez jakéhokoliv rozhledu se stále motáme v kukuřici. Urazili jsme již asi 1 km cesty, ale jdeme stále pomalu kupředu. Vtom pojednou jako když se trhají skály, rachotí před námi rychlá palba a vzduchem svištějí kuličky. Ozývá se tu a tam bolestný výkřik, povely a pískot. To se odehrálo v několika vteřinách, a než se kdo nadál, šíleným tryskem utíká každý jinam, jen ne tam, odkud se ozývá střelba. A Srbové chrlí smrt a zkázu do našich řad. Jejich strojní pušky kosí vše, co jim přijde do cesty. Utíkáme jako bezhlaví, slyšíme jen hvizdot kuliček kolem sebe a volání raněných: „pomoc – pomoc,“ které nějak divně se mísí do melodie střelby pušek a mašinkvérů. A za námi a kolem jest jen slyšeti příšerné ta, ta, ta, ta, ta, ta! Obilí zabraňuje v rychlém běhu. Padáme, zase se rychle zdviháme a utíkáme z místa smrtonosné střelby. V uších to zvoní a hučí, ale palba neustává. Pole máme již za sebou. Jak vyplašená zvěř vběhli jsme do potoka, jimž se valilo husté bahno, a krčíme se za nízký břeh. Po pás v kalavé vodě a bahně ploužíme se dál od toho příšerného pekla. Olovo sviští nad hlavou, ale jelikož jsme byli částečně kryti, vyvázli skoro všichni zdraví z nebezpečného postavení. A prchala tímto bahnitým potokem skoro celá naše kumpanie. Někteří ale ze strachu, že nás Srbové pronásledují, vyskočili z potoka na louku, by mohli rychleji prchat, leč nezachránil se nikdo. Všichni byli postříleni nebo raněni.

„Utíkejte, utíkejte! Hergot, co tam napřed děláte,“ ječí něčí hlas vzadu. „Srbáci jdou za námi, hejbejte se! Ježíšmarjá, voni nás pobouchaj do jednoho!“ huláká jeden přes druhého.

Celí zmoření, zamazaní a mokří dostali jsme se za malý pahorek a tam byli částečně kryti, leč namáhavou chůzí bahnitým potokem byl každý tak znaven a vysílen, že nebylo na další útěk ani pomyšlení.

A příšerný praskot neustával.

Po louce k nám se plazí ranění, celí uválení v krvi, tam zase se belhají k vesnici jiní. Tu zase táhne kamarád kamaráda po zemi, jen pryč, pryč. Ranění naříkají, píšťalky vřeští, všeliké rozkazy se rozléhají a z kukuřice k nám doléhá bolestný pláč a sténání.

Pojednou přiběhl k nám laitnant od jiné kumpanie s pistolí v ruce a počal řvát: „Všechno kupředu! Kdo nepůjde, toho zastřelím!“ Nadával nám do zbabělců a všech jmen, že nám nezbývalo jiného než jít kupředu na život nebo smrt. Laitnant však, který šel s námi, nešel daleko, dostal kuličku skrze lopatku. Mrskal sebou po zemi, plakal jako dítě, volal o pomoc, ale my poslouchali jeho poslední rozkaz a šli kupředu. Než jsme se dostali zase tam, odkud jsme utekli, kolik bylo raněných a zabitých. Zde pracovaly mašinky jak vzteklé. Rány jen rachotily, kuličky svištěly jak meluzína. Zde neznal snad bratr bratra, zde každý hleděl zachrániti sám sebe. A bojištěm se táhl závoj smrti...

Na levém křídle se táhlo zdlouhavé: „Hurá! Hurá!“ Snad naši neútočí?

Odnášíme raněného do břicha, utíkáme s ním a zase se krčíme k zemi. Raněných stále přibývá a řady naše řídnu. Na levém křídle se něco děje. Střelby ubývá a nějaký hluk tam jest, ale zde se střílí stále stejně. Raněného jsme daleko nedonesli, po cestě nám zemřel. Nenaříkal ani neplakal, skonala tiše, jakoby bez bolestí. Položili jsme ho na zem a jdeme dopředu, kde naše linie se posunula také dopředu a Srbové již ustupují. Střelba se mírnila a tím také se pomalu končil boj.

Naši šli dopředu a tím také nápor Srbů byl zmařen. Zde děla nehučela, jen pušky a mašinky, ale boj to byl prudký. Byli jsme zde promícháni s pluky 42., 92. a 94., ale z mých známých jsem neviděl žádného. Srbové po zasáhnutí našich pluků 42., 92. a 94. byli nuceni ustoupiti a tím jejich útok na Sašinec zmařen. Nyní ustupovali k řece Sávě, střelba téměř umlkla, sluníčko se již schovávalo za obzor a krajinou se počínal rozprostírat večerní chládek. Co se dělo u Sávy, nevím, neb jsme sbírali raněné a dopravovali je na obvaziště.

Linie již nebyla a kde kdo byl, musel hledati a odnáseti raněné. Nejvíce jich bylo na naší straně podél pole kukuřičného. Tam ztratila mnohá matka a žena svého drahého. Naše oficíry jsme neviděli, ale od poledne, kdy jsme ve strachu utekli, jsme se o ně nestarali, kde jsou, a odnášeli jsme zbědované zakrvácené raněné do vsi, kde bylo obvaziště. Hledali jsme v kukuřičném poli, ale tam byli skoro všichni mrtví. A Sašinec, tichá vesnice ani netušíc, co může jí přinést válka, se proměnila ve velký lazaret. Po domech ve světnicích na slámě nařikalo mnoho raněných. Dobrý lid pomáhal, jak mohl, ale toho, čeho bylo nejvíce zapotřebí – mírniti bolesti raněných – to dáti nemohl. Ranění nařikají, sténají, my jdeme opět a opět pro raněné, by jsme než přijde chladná noc, byli pod střechou. Kněz chodí mezi raněnými, těší je, ale pomoci jim také nemůže.

Na pastvišti, kde odpoledne zuřil boj, jest nyní slyšeti rány motyk a krumpáčů, šramot lopatek, jimiž hrobaři vyhazují hlínu ze společných hrobů. Poslední to lůžko mrtvých. Zde má pohřeb každý stejný, bohatý jako chudý, ženatý jako svobodný, všichni bez rozdílu. Jsou snášeni na jedno místo a potom bez všech ceremonií házeni do těchto společných hrobů a hlína cizí, těžká vše zakryje. Na hrobě je seznam těch, kteří jsou tam pochováni. Nikdo nezapláče, nezaslí, jen lístek se jmény pochovaných se nějak chvěje a šelestí...

Měsíc stojí již vysoko, jeho bledá tvář ozařuje místo toho nešťastného odpoledního divadla. Chodím jako bludná ovce po bojišti a hledám své kamarády, ptám se po nich a jsem skoro ustrašen, zdali nejsou také mezi mrtvými. V tom chaosu jsme se jeden druhému ztratil a nyní jsem již z toho nervózní, že je nikde nemohu nalézt. Co tak chodím stále hledaje svoje přátele, scházím se svým spolužákem Karlem Kovaříčem. Nemohl mě poznati, jak jsem byl zbědovaný

a zamazaný. Sedli jsme si na malý pahorek a vzpomínali na své dětství. Karel byl hornystou u batalionu, a tak ušel tomu vraždění, byl vzadu u štábu. Bojištěm se rozprostírá mrtvé ticho a my vzpomínáme na ty doby, kdy jsme bosi běhávali do školy a hrávali si bezstarostně v prachu podél cesty. Měli jsme toho mnoho na srdci k oživení vzpomínek na mládí a bylo již pozdě v noci, kdy jsme se volným krokem vraceli do vsi. Skoro se nám tam ani nechtělo, protože ze statků se stále ozývalo bolestné volání raněných. Oltář posud zde stojí, netečně jako by se ho nic, co se děje kolem, netýkalo. Skoro s bázní se toho místa vyhýbáme a rozcházíme se každý na jinou stranu.

Šel jsem do statku, kde jsme byli dříve ubytováni, zdali tam někdo bude. Bázlivě беру za kliku ve vratech s myšlenkou, co se asi za těmi prkny dozvím. Vrata zaskřípala ve svých pantech a oči moje zběžně pátrají po mých milých kamarádech. Na dvoře jest ticho, jen šramot se ozývá ze síně, kde hospodyně něco kutila. Úzký pruh světla se rýsoval po dláždění dvora. Jdu pomalu ke kůlně, kde jsme byli ubytováni. Z vnitřku slyším hlasy. Již rychle otvírám vrata a nic jiného mne nemohlo tak potěšiti, jako shledání s mými kamarády, kteří zde již byli. To bylo radosti, vyptávání, co jsme kdo zažil. Naše kompanie měla mnoho zabitých a raněných. Od naší čtyry byl zabit frajtr a dva Němci, jeden Čech, Ryšavý, více bylo raněných. Nyní jsme si měli co povídati, na spánek nebylo ani pomyšlení. A když byla přinesena večeře, vlastně byl to oběd, který nám nemohl býti vydán, ještě dlouho po jídle jsme hovořili a pokuřovali. A když nás již hodně pátil od kouření jazyk, převálili jsme se ustrojeni na slámu a třebaže nás i vši žraly, upadli jsme v hluboký spánek.

Nevím, jak dlouho bychom spali, ale ten mizerný kohout, který nám zrovna za boudou kokrhal, nás vzbudil. Buček se pomalu vytratil, praštil po něm klackem, ale nic to nepomohlo. Kohout ulít na stranu a opět počal svůj ranní koncert. Ráno bylo jako všechny jiné dny stejné. Káva, mytí, čištění, nadávání, nějaká leg-race a podobně. Na návsi stály povozy připraveny k odjezdu s raněnými. Těžce ranění zůstali ve statcích a jeden po druhém odcházeli z tohoto mizerného světa.

Pěnička z Hrádku u Lomnice, můj rodák, sedí na voze a volá na mě. Ohlédnu se. „Ty jsi také raněný? A kam?“ Utíkám k němu a tisknu mu ruku. „Praštilo mě to přes nohu, do kotníku. A co vzkážeš domů?“ „No, to víš, hochu! Pozdravuj je ode mě, řekni, jak to tu vypadá, že jsem měl dosud štěstí, pozdravuj všechny známé a buď brzy zdrav.“ Ještě jsme si ledacos řekli a již vozy se počaly pohybovati a rachotiti po mizerné cestě ze vsi na nádraží. Dlouho jsme se za nimi dívali, než zmizely. A když zmizel poslední z očí, pravil jeden voják: „Ti jsou na tom lepší než my.“

Toho dne jsem uviděl první srbské vojáky. Byli to zajatci od včerejška, kteří nemohli včas přejíti přes Sávu. Byli to hoši jako jedle a bylo jich asi 300. Kupili

jsme se kolem nich, oni ustrašeně na nás pohlíželi, a když dostali jídlo, teprve byli smělejší. Jak rád bych těm hochům něco řekl, ale oni nám nerozuměli a pak bylo kolem plno zevlounů. Jarka chodil kolem nich a na druhé straně, kde se u studně myli, se s nimi seznamoval. Šel jsem tam za ním a pozoruji ho. Jarka do nich stále mele hubou a Srbové, jako by rozuměli, přikyvují hlavou. Ale zdali mu rozuměli, to pochybuji. „Co do nich pořád meleš, brepto,“ vybafl na Jarku Duňka. „Ty myslíš, že ti rozumějí? Oni budou stále přikyvovat, protože mají strach, abys jim neublížil.“ Jarka ale mele stále svojí a povídá nakonec: „Brate, chceš cigarety?“ A srbský voják rychle odpovídá: „Choču, choču!“ (chci) a kýval radostí hlavou. Jarka radostí div neskákal, jakou z toho měl radost, že mu Srb rozumí a také že to Duňka slyšel na vlastní uši.

Jarka se podívá na Duňku, natáhne krk a povídá jemu: „Stačí ti to? Dej sem pár cigaret a ty, Josko, taky.“ A sebrané cigarety potom podává srbskému vojákov. Bylo to jen pár cigaret a udělali jsme Srbům radost a nám se při tom zdálo, že nám přece rozumějí.

Nyní nastala nám práce, a to čištění pušek, mašinkvérů, od včerejší palby znečištěných. Také náš mundúr byl zamazán, jak jsme utíkali potokem, a tu a tam roztržen, a tak jsme se dávali trochu do pořádku. Při té vši práci uběhly poslední dva dny, kdy jsme byli ještě ve vesnici, jako voda.

X.

Nyní se objevil nový nepřítel naší armády u srbských hranic. Ten útočil tiše, pomalu, ale jistě beze všech příprav a smrt kosila mladé životy vojáků. A ten nepřítel byla úplavice. Nikdo by ani neřekl, co tato zákeřná nemoc si vyžádala obětí na životech.

Naše divize po jednodenním pochodu se zarazila opět ve vesnici, ze které bylo na druhé straně řeky Sávy viděti srbské město Šabac. Jen řeka Sáva svým lesklým tokem nás dělila. Ve vesnici byla malá stanice dráhy, ale vlaky sem nejezdily, Srbové by vše rozstříleli. Bylo sem viděti jak do zrcadla. Zase jsme byli ubytováni po domech, ale jen náš batalion s plukovním štábem. Ostatní pluky tábořily ve velkém lese, který se černal za vesnicí, vzdálený asi 2 km. Zde již bylo po vši zábavě a po některých místech se nemohlo choditi. Srbové z druhé strany řeky Sávy vše, co se zde pohnulo, ostřelovali.

Válka trvala již skoro 2 měsíce a naše armáda se potulovala podél hranice a Srbové dobře střežili její pohyb. Jenom nám bylo divné, kam se poděla chrabrá slova, pronášená před naším odjezdem z Liberce: „Za pár dní je rozsekáme!“

Nemocní na úplavici se potáceli, každý byl jako stín vyhublý, neb ničeho nedjedli. Držela nás skoro každého, některého hodně, jiného málo. Jarka byl mezi těmi, které to chytlo pořádně. Ležel v jednom baráku jako lazar. Chodili jsme k němu a nosili mu čokoládu, která při této nemoci se výborně uplatnila jako lék. Hubení jsme byli téměř všichni, ale Jarka, ten z nás byl zmořen nejvíce. Doktoři si nevěděli s námi rady, a tak transport za transportem odváželi jako nějaké raněné do nemocnice v Chorvatsku. U Sávy se držela služba jen v zákopech, hlavu žádný vystrčiti nesměl, aby nebyl zastřelen, neb Srbové byli výborní střelci a dávali bedlivý pozor na naše zákopy. Plukům, tábořícím v lese, bylo také teplo. Srbové zpozorovali, že tam jsou, a posílali tam pozdravy. Obyvatelů ve vsi nebylo, všichni museli domov opustit a byli odvezeni pryč od hranic.

S Jarkou jsme se rozloučili, poněvadž ho úplavice stále pronásledovala a on musel být odvezen také do nemocnice. Loučili jsme se jen, jako bychom se zase druhý den měli sejít. Jarka od té doby jak by se do země propadl, více jsem o něm neslyšel. Nepsal nám, nic jsme o něm neslyšeli a ještě dnes, kdy je 20 roků pryč od války, nevím, co se s ním stalo. (Psal jsem do Vlkavy u Mladé Boleslavi, ale odpověď jsem neobdržel. Nevěřím však tomu, že by Jarka již nežil.)

Ještě té noci jsme dostali já, Buček a ještě dva vojáci rozkaz pohřbít čtyři vojáky, kteří padli u břehu a leželi tam mnoho dní, takže příšerný zápach vanul kolem. Velký hrob již měli vykopaný, ale tu nejhorší práci nechali nám. Bylo nám nařízeno, že se tam nesmíme dlouho zdržovat, že to místo je ostřelováno. Vydali jsme se na cestu, jeden voják nás tam vedl, lopaty tam byly, tak jsme šli na lehký. Takovou práci bych ani nepříteli nepřál. Když jsme došli na místo, teprve jsme poznali, co to bude za pohřeb. Mrtvoly byly již černé, jak uhl, nafouklé, až na nich šaty praskaly. Dlouho jsme neotáleli a dali jsme se rychle do práce. Buček vzal jednoho za nohu a tahá – tahá – nebožtíka do díry asi 1 m od nich. Nebožtík se nechce hnouti z místa, a tak táhne vši silou. Jaké však nastalo mezi námi zděšení, když mu vytrhl nohu. Celý zděšený hodil nohu do díry a odplivl si. Vzali jsme proto každý lopatu a jimi jsme spojenými silami mrtvoly odvalovali do hrobu. Jak tam ležely, o to jsme se nestarali a hleděli jsme, abychom měli hrob co nejdříve zaházený a byli pryč z toho místa, kde nebylo bezpečno prodlévati. Sotva jsme měli hrob zaházený, už jsme utíkali zpět. Ještě dobrák náš kuchař se nad námi smíloval a dal nám půllitr rumu, o který jsme se bratrsky rozdělili.

Naši dělostřelci stříleli do města Šabac, jako by se chtěli mstít Srbům za porážku a Srbové zase jak s rozvahou k nám šoupli také jeden nebo dva granáty, ale kam dopadly, také něco vyvedly.

Jednoho dne, ani nevím, co to naše napadlo, přitáhli na nádraží v noci s jednou lokomotivou jeden vagón granátů, jeden nábojů pro pušky a jeden vagón

masových konzerv k doplnění zásob naší divize. Přitáhli ho v noci a již druhý den v 9 hod. dopoledne Srbové ostřelovali nádraží. Ani tam mnoho ran nedali, a již bylo nádraží srovnáno se zemí. Namákli granátem vagóny naší munice, ty explodovaly a nastal ohromný výbuch. Explodoval také vůz, kde bylo skladiště munice naší divise a zasáhla též vagón s konzervami a ty byly rozmetány kolem nádraží. Zprvu jsme nevěděli, co se děje, až když jsme slyšeli jednotlivé výbuchy granátů, tu nás napadlo, co se stalo. Utíkali jsme od nádraží a teprve odpoledne jsme se odvážili tam podívat. Nádražní budova zmizela téměř úplně a z vagónů zůstala jen kola a pokroucené traverzy. Nasbírali jsme si kolem nádraží co možno nejvíce konzerv a v duchu jsme chválili dělostřelce, který tak šťastně ten granát vystřelil. Dávali jsme si do nosu, a žádný nehleděl na to, zdali má, nebo nemá úplavici. Zde se nehledělo na to, zdali více onemocní, a každý byl rád, když se mohl nějak odtud dostat pryč.

Nejodvážnější voják z nás byl snad Ruml. Byl to kočí od naší kompanie, který vozil na rozviklaném srbském vozíku z nejbližšího městečka potraviny, lahůdky, rum, poštu a ostatní věci pro nás. Byl to už starý chlap a jeho vraník, jak koni říkal, byl snad ještě starší než on. Kde tu potvoru sehnal, s tím se žádnému nepřiznal, ale asi někde v Srbsku při našem prvním vpádu ho chytil na poli. Neholil se a snad ani nemyl, co byla válka. Vousy mu visely přes ústa, ve kterých se mu věčně klátla porculánová fajfka, již od močky celá prolitá. Kšilt u čepice měl přelomený, blůzu a kalhoty promaštěny, a kdyby je snad zapálil, tak by hořely jako fagule. Jak nastal nějaký oprašunk, tak po něm nebylo ani páry, a přece na dědka zamaštěného jsme se všichni těšili, když měl přijeti. Přijížděl obyčejně v noci, a to ještě muselo býti ticho, a poznali jsme ho vždy podle jeho švihání prutem. „Sláva, náš vraník jede, hoši,“ bývalo slyšeti a každý hleděl se dostat rychle ke kuchyni, by věděl, co je nového, a celá naše kompanie se tlačila kolem jeho vozu. Ceny měl napsány na pomačkaném papíře, jak nakupoval, a podle toho také prodával. Běda tomu, kdo mu řekl, že to jest drahé. „Tak to nekupuj, když to jest drahé,“ odpověděl a již mu také nic neprodal, i kdyby mu dával potom sebevíce. „Tady to stojí černé na bílém, co jsem za to platil, a basta.“ Byl to poctivý chlap od kosti a dělal to snad jen proto, že za to dostal trochu breberky.

Pošta byla hned rozdána a zboží, které přivezl, také hned rozprodáno a dlouho se při svíčce nebo i potmě četly dopisy z domova a vyprávěly novinky. Přinášel nám také nejnovější zprávy zezadu, ale ty nestály ani za půl fajfky tabáku. Poseděl u nás, popil černou kávu s rumem, vyzvídal, co jest nového u nás, a teprve dlouho v noci odjížděl zase pro nový fasung a zboží. Hoši mu také kde mohli, něco z legrace provedli. Jednou mu uvázali kola k vozu, že se ani jedno nehnulo. Bylo to v Sašinci, kam dojížděl ve dne, tam to, jak říkal, nesmrdělo krchovem. Když jsme si ho co nejvíce dobírali, vylezl na vůz, odplivl si a povídá:

„Vylezte mně, chlapi, na hrb,“ a chce odjet. „Vije, vraníku, jedeme,“ ale milý jeho vraník nemůže z fleku. Vzpírá se, hrabe nohama, jak zabírá, ale nejde to. Ruml celý červený zlostí seká vraníka prutem, ale vraník nemůže vozem hnouti. „Tak co, ty sakramentská mrcho, že nepůjdeš?“ trhá špagáty, které měl místo opratí. Ale nic naplat, Ruml musel slézt, a tu také přišel na to, že je vůz přivázaný. Nasmáli jsme se dost a on, když vše rozvázal, s veselým švihnutím prutem, který měl místo biče, odjížděl, aby zase co nejdříve přijel.

XI.

Tak nám utíkal den po dni, noci byly dlouhé, dni kratičké. Sluníčko již také méně hřálo a jeho paprsky v denních hodinách byly jako jeho poslední pozdravy.

Přidělili k nám také nové mužstvo, a to mladé hochy a také starší strejce. Jejich šat se lišil hodně od našeho. My jsme ho měli již roztrhaný tu a tam, zmazaný od hlíny a oni byli jak ze škatulky; vše na sobě nové a čisté.

Něco se připravovalo, měnily se formace a také my jsme udělali několik pochodů, ale nikde jsme se dlouho nezdrželi. Obloha již byla zatažena šedivými mraky a často pršelo. Cesty byly také rozmoklé a nebyly schůdné, tak jako když byly suché, a těžké bláto se lepilo na boty. Obilí z polí již zmizelo, ale ovoce bylo stále ještě dosti.

Jest právě 25. října a naše divize se pohybuje směrem k západu, zase v ten směr, kde nás potkalo řádné štěstí a my nestačili utíkat zpět do Rakouska. Závoj smrti zase šelestil nad Sávou a kmotřička Smrt si připravovala svoji ozubenou kosu k nastávající žni. Černé mraky se honily po obloze jako zběsilé a voda z nich tekla téměř nepřetržitě. Pochodovalo se stále sem tam a zdálo se, že tomu chodění nebude konce. Šat mokrý se na těle pařil, v botách cachtala voda, z čepice voda stékala za krk. To bylo krásné počasí. Topoly kolem cesty se větrem divoce klátily, jako by nás chtěly varovati – nechodte tam! Ovoce padá ze stromů, žádný si ho nevšímá, jen každý sehnut táhne svůj náklad na zádech jako mezek. V dálce hučí děla a připadá to, jako když blízko zuří bouře. Nikdo se již neptá, co to je, co to bude, jen nováčci nervózně se dívají kolem, jako by chtěli vědět, co budeme my dělati. Počínalo se přecházeti znovu přes řeku Sávu na druhou stranu do Srbska a bylo to západně od Drenovače, asi mezi Mitrovicemi² a Šabacem. Byla k tomu určena jiná divize a my jsme byli jako záloha. Děla duní stále stejně a my se blížíme k řece Sávě k postavenému mostu přes ní.

² Sremska Mitrovica

A tím také byly zahájeny nové válečné operace k zabránění města Šabacu. Most pod těžkým břemenem se houpá a lodice sebou na vodě zmítají. Naše divize jest zase v pořádku, jest doplněna a jdeme kupředu pro nová vítězství a novou slávu. A jako by se jinak postup rakouské armády nemohl provést, jen v záři plamenů. Hořela již nedaleko zase celá vesnice.

Procházíme vesnicí za vesnicí, kde již bylo viděti ovoce války: domy vyrabované, vše v domech přeházené, některé i pobořené. Krásné snad někdy vinice jsou rozšlapané a réva roztahaná po poli. „Co jest to před námi za zvěř?“ ptáme se jeden druhého, ale my bychom snad také nebyli lepší. Z cizího krev neteče. Nebudu tě, milý čtenáři, voditi od vesnice k vesnici, to bylo vše fádni. Na nás už nic nepůsobilo, byli jsme již otrlí a ani sebelepší krajina na nás nečinila žádný dojem. A ani jsme si okolí, kudy jsme chodili, nevšímalí. Jsme jak automaty, které pracují, když se natáhnou, a s námi už to skoro bylo také takové. Zazněl rozkaz a už jsme dělali cokoli, ale bez zájmu a chuti. Co asi tenkrát psaly noviny o tom našem zabránění města Šabace? Zajisté jen samé chvalozpěvy, ale jak to skutečně bylo, snad ani podnes žádný nenapsal. Rád bych několika řádky chtěl vypsati, co jsme tenkrát zažili slastí, než bylo toto město v drápech rakousko-uherského dravce.

Konečně jsme se dostali na místo, kde jsme měli tábořit. Byl to řídký dubový les, ale dělalo to spíše dojem na nějaký velice zanedbaný park. Dostali jsme rozkaz, bychom si ze dřeva a hlíny postavili nějaké kryty. Kompanie byly od sebe odděleny, dále každá doprava od řeky Sávy. Po řece projížděly těžké monitory a z těžkých děl bombardovaly srbské pozice 1 km před městem. Před námi asi půl km bylo zakopáno naše vojsko a nemohli dále kupředu, jelikož Srbové kladli ohromný odpor.

Nám vzadu nehrozilo skoro žádné nebezpečí. Dali jsme se do stavby a stavěli dobře podomácku, aby se nám tu dobře bydlilo a byli v bezpečí před deštěm a nějakou zbloudilou střelou. Vykopali jsme velikou a hlubokou díru asi pro 10 mužů, přes ni jsme udělali střechu z rákosí a poházeli silně hlínou. Rákosí zde na blízké bažině bylo hodně, takže jsme si ho dali i do zákopů. Byla zde i kuchyně se štábem. Ba dokonce i Ruml se svým vraníkem sem k nám přijížděl ve dne a to bylo neklamné znamení, že jsme za větrem.

Listí na stromech počalo žloutnout a opadávalo. Domů jsme posílali dušičkové pohledy.

Oficíři měli svoje býváky zvlášť, ty jim postavili pucáci s vojáky. Měli pěkný domek skoro ze samého dřeva, ba i střechu měli pokrytou kládami. Před domkem měli velký pařez, který jim sloužil za stůl. U něho jídali, sedávali a radili se nebo na něm měli rozložené mapy a studovali plány. Co se na tom pařezu provedlo plánů a co u něho bylo hádek. Oni se totiž nemohli v ničem shodnout.

Dělali to snad spíše proto, aby ten čas jim lépe utíkal. My raději zase hráli v karty a o válku jsme se již ani nestarali.

„Podívejte se,“ povídá Prskavec a mrká na nás, „ten nosatej oberlajtnant by asi s naším dědkem chtěl sežrat celé Srbsko. Koukejte, jak tím frňákem jezdí po mapě, on asi hledá místo, kde zajme krále Petra.“ Karty mlaskaly, peníze zvonily na dece, kterou karbaníci měli pod sebou nataženu, a hrálo se vesele. V zákopech bylo klidno a ticho, jen tu a tam se ozvala rána z pušky a někde explodoval granát.

Vedle, blízko nás bylo velitelství a sem přiváděli srbské zajatce. Byli to však Makedonci, ti utíkali k nám. Zde byli vyslechnuti a potom je odváděli do záze-mí.

Když trošku vysvitlo slunečko, nastal hon a krvavé vraždění našeho nepřijemného nepřítele – vši. Hledali se všelijaké nové metody na toto vraždění. Někteří, jak veš chytili, raději ji ze soucitu nezabili, ale odhodili jen do trávy, jiný zase je mačkal palcem, některý je jen vyklepával, ale nejvíce se osvědčilo házetí je do ohně.

„Já nevím, co by se mnou stará dělala, kdybych jí takhle zavšivený přijel na dovolenou,“ pravil Buček při jedné takové ofenzivě a vyklepává košili na znamení, že vojna jest u konce a nepřítel zničen. „To bych se musel před barákem donaha svléci, vlézt do sudu s benzinem, spát bych musel na půdě a ještě bych tu branži doma nasadil.“ „No, s tím si hlavu nelam,“ mávl rukou Duňka. „Na dovolenou, když tě zde nezabijou, půjdeš leda ze špitálu, nebo až bude konec války, a to už tu pakáž mítí nebudeš, to už budeme mítí štěnice,“ a dělala se z toho legrace.

Již se také dělaly přípravy k postupu, oficiři byli u komanda a dověděli jsme se od pucáků, že druhý den dopoledne to začne. Té noci jsme již klidně nespali, dělostřelecká palba počínala. Naši zuřivě pálili do Šabacu a Srbové zase ostřelovali naše pozice. Noc byla dlouhá k nepřechání, to protivné kvičení granátů nepřestávalo a ještě, že o nás nevěděli a mezi nás žádný granát nepadl.

* * *

S probouzejícím se dnem nastal u nás velký ruch, vše se pakovalo a připravovalo k odchodu kupředu. Nováčci vyděšení noční dělostřeleckou palbou a nevyspalí nervózně se ptali stále na věci, které jsme ani my neznali. Vypyťovali se stále, zdali se bude hodně střílet, půjdeme-li my první dopředu a jestli bude moc raněných a zabitých. „Copak já vím, jak to bude,“ zabručel jeden vousáč. „Jestli dnes večer budu státi zdrav na nohách, potom ti to povím, jaké to bylo.“

Káva byla dnes trochu silnější a byla v ní také i větší dávka rumu.